

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Nr. 2 (12)

Anul VI, 2013

și **GUVERNARE**
Democrație
revistă de analiză și sinteză

Această publicație a fost realizată de Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova în cadrul proiectului „Relațiile UE-Moldova: monitorizarea progresului în cadrul Parteneriatului Estic“.

Coordonator general: *Polina Panainte*

La apariția publicației au contribuit: *Sergiu Grosu, Igor Boțan, Cristian Untilă, Adrian Lupușor, Alexandru Fala, Denis Cenușă*

Redactor: *Liliana Armașu*

Copertă și concepție grafică: *Mihai Bacinschi*

Grafică: *Alex Dimitrov*

Prepres: *Editura ARC*

© Toate drepturile sînt rezervate Asociației pentru Democrație Participativă (ADEPT). Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituției finanțatoare. Atît publicația, cît și fragmente din ea nu pot fi reproduse fără permisiunea Asociației pentru Democrație Participativă.

Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT

Chișinău, MD-2012, Republica Moldova

str. V. Alecsandri nr. 97

Tel.: (022) 210422, (022) 213494, tel./ fax: (022) 212992

E-mail: adept@e-democracy.md,

WEB: www.e-democracy.md

www.euromonitor.md

CUPRINS

Cuvînt-înainte	5
I. Evoluțiile recente în domeniile prevăzute de Planul de Acțiuni, dar și de Acordul de Asociere. <i>Sergiu Grosu</i>	8
Drepturile omului	8
Reforma justiției	9
Combaterea corupției	11
Reglementarea transnistreană	13
II. Percepțiile cetățenilor în ajunul parafării Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și UE. <i>Igor Boțan</i>	16
Evoluția optimismului social	17
Încrederea în instituțiile publice și private	21
Încrederea în liderii politici	23
Susținerea acordată partidelor și proiectelor lor	25
Concluzii	29
III. Modalitățile de asociere cu Uniunea Europeană. <i>Cristian Untilă</i>	32
Trei tipuri de acorduri de asociere cu statele postcomuniste	32
Rezultatele summitului de la Vilnius	33
Integrarea economică	35
IV. Cinci mituri despre Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană. <i>Adrian Lupușor</i>	39
Mitul nr. 1: Federația Rusă este principala piață de desfacere pentru exportatorii moldoveni	40
Mitul nr. 2: Semnarea Acordului de Asociere cu UE de către Republica Moldova va duce la pierderea pieței CSI	41
Mitul nr. 3: Economia din raioanele de est ale Republicii Moldova va avea de pierdut în urma semnării Acordului de Asociere cu UE	42

Mitul nr. 4: Semnarea Acordului de Asociere cu UE va „distruge producătorul autohton“	43
Mitul nr. 5: Semnarea Acordului de Asociere cu UE implică aderarea Republicii Moldova la spațiul comunitar și NATO	44
V. Ce urmează după Vilnius? Provocările implementării Acordului de Asociere cu UE. <i>Alexandru Fala</i>	46
VI. Importanța Parteneriatului Estic și rolul Republicii Moldova în cadrul acestui acord. <i>Denis Cenușă</i>	52
Particularitățile Parteneriatului Estic	53
Factorul geopolitic	55
Profilul „particular“ al Republicii Moldova	57
Scenarii pentru perioada „post-Vilnius“ și „pre-Riga“	61
În loc de concluzii...	62

Cuvînt-înainte

Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, parafat la 29 noiembrie 2013, în cadrul summitului UE de la Vilnius, dedicat Parteneriatului Estic, va crea un nou cadru contractual dintre părți, necesitînd și un nou plan de acțiuni pentru înlăturarea problemelor existente de mai mult timp. Evenimentul din 29 noiembrie consemnează finalizarea negocierilor RM-UE pentru Acordul de Asociere, care au început în ianuarie 2010, și pentru Zona de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător, demarate în ianuarie 2012. Noul acord plasează Republica Moldova pe o nouă treaptă, a cooperării politice și integrării economice cu UE, care însă se înscrie în formula potrivit căreia Uniunea Europeană este pregătită să împărtășească cu țara noastră totul, exceptînd instituțiile comunitare. Publicarea textului Acordului de Asociere, parafat la Vilnius, impune necesitatea comparării acestuia cu Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC), pentru a înțelege mai bine ce e nou în relațiile bilaterale UE-RM și ce rămîne din ceea ce a fost stabilit încă în 1998. Așadar, Acordul de Asociere se referă la:

- stabilirea unor relații strînse între părți, bazate pe valorile comune menționate în APC și dezvoltate în cadrul strategiei Politicii de Vecinătate și a Parteneriatului Estic. Aceste valori sînt: democrația, respectul pentru drepturile fundamentale ale omului și pentru principiile statului de drept, buna guvernare;
- recunoașterea aspirațiilor europene și opțiunea pentru vectorul european a Republicii Moldova, care împărtășește o istorie și valori comune cu UE, fapt care va crea posibilități pentru dezvoltarea progresivă a relațiilor bilaterale;
- determinarea UE de a contribui la dezvoltarea politică și economică a Republicii Moldova într-un cadru larg al cooperării în domenii de interes comun, care includ buna guvernare, consolidarea instituțiilor publice, justiția, securitatea, cooperarea economică, politicile sociale și de ocupare a forței de

muncă, management-ul financiar, administrația publică, participarea societății civile la procesul democratic, reducerea sărăciei și dezvoltarea economică sustenabilă;

- atașamentul RM față de toate principiile și prevederile Cartei ONU, OSCE, în particular, față de Actul Final din 1975 de la Helsinki, documentele conferințelor din 1991 și 1992, de la Madrid și Viena, Cartei de la Paris din 1990 pentru o Nouă Europă, Declarației pentru Drepturile Omului din 1948 și a Convenției Europene pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 1950;
- recunoașterea importanței participării active a Republicii Moldova în formatul cooperării regionale, dezvoltării dialogului politic bilateral și internațional în probleme de interes mutual, incluzând aspectele regionale ale politicii externe și de securitate comune, precum și ale politicii de apărare și securitate comune;
- dorința UE de a susține eforturile internaționale de consolidare a suveranității și integrității teritoriale ale Republicii Moldova, reintegrării țării, soluționarea viabilă a conflictului transnistrean, susținerea eforturilor de reabilitare post-conflict a țării;
- aprofundarea dialogului privind cooperarea în domeniul mobilității, migrației, azilului și management-ul hotarelor, combaterea traficului migrației ilegale, implementarea acordului de readmisie în spiritul politicilor migraționiste ale UE;
- eforturi depuse în mod gradual în vederea înlăturării regimului de vize pentru cetățenii Republicii Moldova, cu condiția unui management de calitate a securității de mobilitate;
- atașamentul RM față de principiile economiei de piață și suportul acordat de UE pentru reformele economice din Republica Moldova;
- integrarea economică graduală a Republicii Moldova pe piața internă a UE prin intermediul Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, care va necesita aproximarea cadrului regulator și liberalizarea accesului mărfurilor pe piață așa cum prevăd regulile Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), a cărei membri sînt părțile. Scopul este crearea unui climat nou în relațiile dintre părți în domeniile comerțului investițiilor, stimulării competiției, ca factori cruciali pentru modernizarea și restructurarea economică;

- consolidarea securității energetice a RM, facilitarea dezvoltării unei infrastructuri adecvate, integrarea pe piața energetică a UE și aproximarea instrumentelor regulatorii cu elementele de bază ale *acquis*-ului UE, promovarea eficienței energetice și utilizarea resurselor de energie regenerabilă, implementarea Tratatului Comunității Energetice;
- îmbunătățirea nivelului de sănătate publică și protecția sănătății umane ca o precondiție pentru dezvoltarea economică sustenabilă;
- consolidarea contactelor interumane prin intermediul cooperării și schimbului în domeniile cercetării, educației și culturii;
- promovarea cooperării regionale și la frontieră în spiritul bunei vecinătăți;
- aproximarea, în ritm progresiv, a legislației Republicii Moldova în domeniile relevante cu legislația UE și implementarea efectivă a acesteia;
- dezvoltarea infrastructurii instituționale și administrative pentru asigurarea capacității de implementare a prevederilor Acordului;
- determinarea UE de a susține implementarea reformelor în RM și de a utiliza toate instrumentele de cooperare tehnică, financiară și economică disponibile pentru asigurarea implementării Acordului.

Cele șapte titluri ale Acordului se referă mai detaliat la: principiile generale; cooperarea politică și politicile de securitate și afaceri externe; libertatea justiției și securitate; cooperarea sectorială și economică; comerțul și domeniile ce țin de comerț (DCFTA); cooperarea financiară, inclusiv prevederile anti-fraudă, precum și prevederile instituționale, generale și finale. De asemenea, textul cuprinde anexele „ce stabilesc legislația UE ce urmează a fi preluată (aproximată) pînă la o dată anumită” și patru protocoale. În conformitate cu procedurile standard, textul parafat este transmis serviciilor juridice relevante pentru verificări juridico-lingvistice în vederea pregătirii sale pentru semnare. Se preconizează semnarea textului Acordului de-a lungul anului 2014 și intrarea în vigoare abia după ratificarea lui, implicînd obligații de ordin juridic reglementate de dreptul internațional public.

I. EVOLUȚIILE RECENTE ÎN DOMENIILE PREVĂZUTE DE PLANUL DE ACȚIUNI, DAR ȘI DE ACORDUL DE ASOCIERE

Sergiu Grosu

Drepturile omului

După semnarea Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană ca instrument operațional pentru implementarea prevederilor Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC), au fost depuse eforturi susținute pentru asigurarea drepturilor fundamentale ale omului. Cu toate acestea, în mod constant, s-au constatat un șir de carențe în domeniul respectiv. Din punct de vedere al asigurării cadrului legal pentru protecția drepturilor omului, principalele realizări au avut loc în anii precedenți. Printre acțiunile recente pot fi menționate: adoptarea de către Guvern a Proiectului de lege cu privire la avocatul poporului, transmis Parlamentului spre aprobare; aprobarea unui nou plan de acțiuni pentru asigurarea egalității de gen; organizarea activității mediatorului comunitar pentru comunitățile populate de romi; eforturile depuse pentru creșterea gradului de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități. De asemenea, în ultima perioadă, Guvernul a desemnat Biroul de Relații Interetnice în calitate de organ responsabil pentru asigurarea prezentării comentariilor Guvernului Republicii Moldova pe marginea comunicărilor individuale sau colective contra Republicii Moldova adresate Comitetului ONU pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială. O evoluție pozitivă pentru Republica Moldova o reprezintă numărul mai mic de plângeri înregistrate privind comiterea actelor de tortură și numărul de două ori mai mic de cauze penale pornite în vederea combaterii traficului de persoane, în comparație cu anul trecut. Aceste rezultate pot fi atribuite eforturilor de prevenire și combatere a traficului de ființe umane și de eradicare a maltratării și a torturii din ultimii ani.

Eforturile pentru asigurarea drepturilor și libertăților omului rămân în continuare subminate de unele hotărâri ale autorităților centrale, prin care se încalcă principii fundamentale precum nediscriminarea, integritatea fizică și psihică a persoanei (de exemplu, amendarea Codului Contravențional, introducerea castrării chimice – declarată ulterior neconstituțională). Intrarea în vigoare a noilor prevederi ale Codului Contravențional, prin care se stabilesc sancțiuni pentru difuzarea informațiilor ce propagă alte relații decât cele legate de căsnicie și familie, a declanșat un val de reacții din partea unor organizații ale societății civile și internaționale, care pun la îndoială determinarea și pregătirea autorităților pentru asigurarea nediscriminării sociale. Continuă să fie înregistrate anumite dificultăți în asigurarea libertății presei și a libertății de exprimare, în special, în mass-media de investigație. Impactul Legii privind libertatea de exprimare rămîne a fi redus ca urmare a lipsei de informare în rîndul judecătorilor, dar și a jurnaliștilor, în ceea ce privește existența acesteia. Este amînată pentru nu se știe cît timp adoptarea legislației care să reglementeze transparența proprietății mass-media, piața de publicitate și demonopolizarea pieței mass-media. Persistă și fenomenul accidentărilor grave și a deceselor în timpul muncii, ca o consecință a lipsei controlului necesar pentru asigurarea respectării standardelor de bază în domeniul muncii.

Reforma justiției

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016 este la un nivel destul de avansat de implementare. Pe parcursul lunii septembrie 2013, Ministerul Justiției a dat publicității șapte rapoarte sectoriale intermediare. Astfel, în prima jumătate a anului 2013, acțiunile prevăzute pentru reforma **sectorului judecătoresc** au fost realizate în proporție de 65%, 29% – acțiuni realizate parțial. În domeniile: **justiția penală** – au fost realizate 75% din acțiunile preconizate, 27% – realizate parțial; **accesul la justiție și realizarea hotărîrilor judecătorești** – 33% din acțiuni au fost realizate complet, 46% – realizate parțial; **integritatea actorilor din sectorul justiției** – 47% acțiuni realizate complet, 37% – realizate parțial; **rolul justiției în dezvoltarea economică** – 47% acțiuni realizate complet, 40% – realizate parțial; respectarea drepturilor omului în sectorul justiției – 66% acțiuni realizate complet, 31% – realizate parțial; **sectorul justiției bine coordonat, bine administrat și responsabil** – 74% acțiuni realizate complet, 17% realizate parțial.

În timpul întîlnirii oficiale din 3 iulie 2013, la Strasbourg, cu Secretarul General al Consiliului Europei, Thorbjørn Jagland, Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, a specificat prioritățile procesului de reformare a

justiției din RM, vorbind despre necesitatea concentrării asupra alegerii, numirii și promovării judecătorilor și procurorilor, fortificarea rolului Institutului Național al Justiției, combaterii corupției în sectorul judecătoresc.

Curtea Constituțională a adoptat Hotărîrea nr.17 din 02.07.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.947-XIII din 19 iulie 1996 cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii, în redacția Legii nr.153 din 5 iulie 2012 privind modificarea și completarea unor acte legislative. Curtea a stabilit că Legea nr.154 privind selecția, evaluarea performanțelor și cariera judecătorilor prevede că *transferul judecătorului la o instanță de același nivel sau la o instanță inferioară* se efectuează de către Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor, în baza unor criterii clare, transparente, obiective, bazate pe merit. Curtea Constituțională a concluzionat că stabilirea de către Consiliul Superior al Magistraturii a procedurii și criteriilor de selectare a judecătorilor în vederea transferării lor în alte instanțe judiciare este nu doar constituțională și legală, ci și firească naturii și activității acestui organ al autoadministrării judecătorești.

La 11 iulie 2013, Procurorul General și Ministrul Justiției au semnat Ordinul comun cu privire la constituirea Grupului de lucru pentru elaborarea proiectelor de lege privind reforma Procuraturii. Grupul de lucru a fost alcătuit din reprezentanți ai Procuraturii, Ministerului Justiției, organizațiilor specializate ale societății civile. De asemenea, în Grupul de lucru au fost atrași reprezentanți ai Misiunii UE în Republica Moldova, Misiunii OSCE, Ambasadei SUA la Chișinău, Reprezentanței Oficiului Consiliului Europei în Moldova. Sarcina Grupului de lucru a fost elaborarea pachetului de amendamente legislative, inclusiv propuneri pentru amendarea Constituției, Legea cu privire la procuratură, precum și alte acte legislative care au tangență cu justiția penală. Prioritățile sînt axate pe revizuirea procedurii de numire și demitere a Procurorului General, stabilirea criteriilor pentru selectarea, numirea și promovarea procurorilor, răspunderea disciplinară, eliminarea imunității generale a procurorilor, demilitarizarea instituției Procuraturii, inclusiv prin examinarea oportunității de a acorda procurorilor statutul de magistrat, așa cum prevede programul de guvernare al Coaliției Pro-Europene. Proiectul concepției de reformare a Procuraturii a fost dat publicității și dezbătut public în noiembrie 2013.

Conform proiectului, cel mai potrivit model pentru Procuratura Republicii Moldova este cel care ar menține instituția în cadrul autorității judecătorești și ar asigura independența acesteia față de Executiv și Legislativ, prin modificarea modalității de numire a Procurorului General, pentru a reduce la minim implicarea politicului în activitatea Procuraturii, a clarifica locul Pro-

curaturii în sistemul organelor statului și a contribui la o coerență în procesul legislativ ce ține de activitatea Procuraturii. Proiectul conceptului prevede ca Procurorul General să fie numit de către Președintele țării, la propunerea Consiliului Superior al Procurorilor (CSP). Candidatura urmează să fie aleasă prin concurs deschis, la care să poată participa procurori și alte persoane care corespund criteriilor formale/ legale de numire. Președintele țării va putea refuza motivat candidatura în termen de 30 de zile. Propunerea repetată a aceleiași candidaturi (ce poate fi făcută cu votul a 2/3 din numărul membrilor CSP) ar obliga Președintele să emită, în termen de 30 de zile, decretul de numire în funcție. Stabilirea CSP ca organ de selecție a candidatului la funcția de Procuror General are scopul de a reduce la maxim influența politică asupra procedurii de selecție, or, acesta este un organ asupra căruia influența politică este una redusă. Proiectul concepției de reformare a Procuraturii se referă în detalii la: organizarea și activitatea sistemului organelor Procuraturii; independența funcțională și răspunderea procurorilor, precum și la garanțiile sociale ale procurorilor.

Combaterea corupției

Centrul Național Anticorupție (CNA) și-a desfășurat activitatea în cadrul stabilit, raportând următoarele acțiuni: rețineri în flagrant pentru acte de corupție a angajaților din domeniul medicinei, învățământului, mediului de afaceri, organelor ocrotirii normelor de drept etc; organizarea *trainingurilor* cu tematică anticorupție pentru diferite categorii de beneficiari din domeniul public. CNA a publicat Raportul de activitate pentru primul semestru al anului 2013. Datele statistice privind activitatea CNA permite crearea unei viziuni de ansamblu asupra activității instituției și gradului de infracționalitate în domeniile de activitate. Astfel, în perioada de raport, s-au depistat și contracarat 268 de infracțiuni, inclusiv acte de corupție și cele conexe – 206 de infracțiuni, iar de alte categorii – 62 de infracțiuni. Domenii afectate de corupție, conform infracțiunilor depistate, sînt: administrația publică locală (primării, consilii locale) – 49 acte de corupție și conexe; organele afacerilor interne – 27; întreprinderi de stat (din subordinea Cancelariei de Stat, MTID, MTIC, ARFC din subordinea Guvernului etc.) – 14; sănătate – 12; justiție (judecătoriile, executorii judecătorești, penitenciarele, birourile de probațiune) – 11; avocatură – 8; Serviciul Vamal de pe lângă Ministerul Finanțelor – 8; învățămînt – 8; organele IFPS de pe lângă Ministerul Finanțelor – 5 acte de corupție. S-a finisat cercetarea penală pe 240 de cauze penale, dintre care: expediate în judecată – 78 de dosare în privința a 108 de persoane, clasate – 162 de dosare. Pe motive de nereabilitare s-au clasat

7 dosare penale, iar pe motive de reabilitare – 155. Urmărirea penală a fost suspendată pe 24 de dosare penale, inclusiv în legătură cu: neidentificarea persoanei care a săvârșit infracțiunea – 20, sustragerea învinutului de la urmărirea penală – 4 dosare.

Parlamentul a adoptat un set de proiecte referitoare la combaterea corupției în justiție. Noile legi prevăd: responsabilizarea sporită a judecătorilor care comit abuzuri și ilegalități; salarizarea adecvată a corpului judecătoresc, în scopul asigurării independenței magistraților; îmbunătățirea comunicării sistemului judecătoresc cu societatea. Se prevede testarea obligatorie a candidaților pentru funcțiile de judecător și procuror cu detectorul de minciuni, confiscarea bunurilor, originea cărora nu poate fi explicată, precum și introducerea în Codul Penal a unui nou tip de infracțiune – „îmbogățire ilicită”. Soluțiile menționate au fost identificate în cadrul unor dezbateri referitoare la sarcinile urgente în promovarea reformei justiției, la care a participat Președintele Republicii Moldova, Nicolae Timofti, care a prezidat, la 19 septembrie 2013, o ședință specială dedicată reformei în justiție în prezența Prim-Ministrului, Ministrului Justiției, Președintelui Consiliului Superior al Magistraturii, Președintelui Curții Supreme de Justiție, Președintelui Curții de Apel Chișinău. Dar, adoptarea actelor normative prevăzute de strategia de reformă a justiției, precum și a regulamentelor pentru activitatea instituțiilor de drept nu este resimțită pozitiv de către justițiabili. Efectele pozitive ale acțiunilor invocate se vor face resimțite odată cu manifestarea voinței politice în vederea aplicării adecvate a acestora.

Comisia Națională de Integritate (CNI) și-a desfășurat activitatea în cadrul stabilit, raportînd următoarele acțiuni: decizii de inițiere a procedurii de control a veniturilor și proprietăților unui șir de deputați, judecători, procurori, primari etc., precum și decizii de control a conflictelor de interese. În deciziile sale, CNI constată anumite abateri de la legislația existentă, preponderent în cazurile primarilor. Conducerea Parlamentului și a CNI a convenit asupra necesității modificărilor legislative necesare pentru perfecționarea cadrului legal, respectiv, a mecanismelor de verificare a declarațiilor cu privire la venituri și proprietate și de interese personale, unificarea normelor legislative și eliminarea normelor ce admit interpretări ambigue, aplicări contradictorii etc. Consolidarea instituțională, implementarea reglementărilor în contextul prevenirii corupției, gestionarea sistemului de verificare a veniturilor, conflictelor de interese și incompatibilităților, cooperarea cu autoritățile naționale rămîn a fi problemele majore cu care se confruntă CNI. Această concluzie a fost făcută de Președintele Parlamentului, care a vizitat CNI. Menținerea influențelor politice și de grup asupra instituțiilor publice și a organelor de drept

favorizează persistența manifestărilor de corupție, acestea fiind stimulate și de percepția de impunitate generată prin acoperirea politică aplicabilă pe verticală și orizontală.

Reglementarea transnistreană

O rundă ordinară de negocieri în formatul „5+2” a avut loc pe 16-17 iunie 2013, la Viena. Întrunirea s-a desfășurat în cadrul strategiei „pașilor mici pentru a oferi perspective mari”, reformulată astfel de reprezentantul special al OSCE, Andrei Deșcița. La reuniune, au fost examinate probleme referitoare la: asigurarea condițiilor necesare pentru libera circulație a persoanelor și mijloacelor de transport; evidența fluxurilor migraționiste; domeniul educației (soluționarea problemelor cu care se confruntă școlile moldovenești cu predare în grafia latină din regiunea transnistreană); situația ecologică din bazinul râului Nistru (părțile conflictuale au semnat o decizie protocolară privind activitățile comune în domeniul protecției mediului înconjurător și ocrotirii ecosistemului râului Nistru); demontarea funicularului de peste Nistru, din preajma orașelor Rezina și Ribnița; evacuarea din regiunea transnistreană a surselor radioactive scoase din uz; cooperarea economică, eventuala creare a spațiului economic unic; interacțiunea organelor de drept în lupta împotriva crimei organizate. Negocierile în formatul „5+2” au fost precedate de îndemnuri venite din partea Adunării Parlamentare a OSCE, care, pe data de 3 iulie, la Istanbul, a adoptat o Rezoluție în care se recomandă „intensificarea eforturilor în avansarea negocierilor”, exprimându-se îngrijorarea „în legătură cu incidentele recente din Zona de Securitate”.

La 24 septembrie 2013, a avut loc întâlnirea Prim-Ministrului, Iurie Leancă, cu liderul administrației de la Tiraspol, Evgheni Șevciuk, în cadrul căreia a fost prelungită decizia protocolară privind circulația transportului feroviar de mărfuri prin regiunea transnistreană. De asemenea, grupurile de lucru ale părților pentru probleme umanitare au convenit asupra proiectului deciziei protocolare cu privire la mecanismul de stabilire a pensiei și ajutorului social. Proiectul se referă la achitarea pensiilor sau indemnizațiilor sociale cetățenilor din Republica Moldova care s-au stabilit cu traiul în regiunea transnistreană și invers. Este important și faptul că reprezentanții Chișinăului și Tiraspolului au convenit asupra ideii de a căuta noi modalități de colaborare a poliției și miliției din Bender.

O altă rundă de negocieri a avut loc în perioada 25-26 noiembrie 2013, la Kiev, în cadrul căreia au fost discutate aceleași subiecte referitoare la asigurarea condițiilor necesare pentru libera circulație a populației de pe cele două maluri

ale Nistrului, perspectivele deschiderii podului de peste Nistru din preajma satelor Gura-Bîcului și Bicioc, demararea lucrărilor de demontare, pînă la sfîrșitul acestui an, a funicularului de peste rîul Nistru dintre orașele Rezina și Rîbnița, aspectele economice vizînd interacțiunea dintre cele două maluri în contextul edificării unui spațiu de comerț liber și aprofundat cu Uniunea Europeană. În cadrul reuniunii, au fost semnate decizii protocolare cu privire la înțelegerile convenite în domeniul asigurării cu pensii și indemnizații sociale, precum și cu privire la realizarea proiectului de reabilitare a sistemului de epurare a apelor reziduale din orașele Dubăsari și Criuleni. A fost aprobată și o decizie protocolară cu privire la unele aspecte ce țin de libertatea circulației populației. S-a convenit ca următoarea reuniune să aibă loc în luna februarie 2014, la Chișinău și Tiraspol, sub egida noii Președinții a OSCE.

În pofida reuniunilor periodice în format „5+2“, relațiile dintre Chișinău și Tiraspol rămîn tensionate. Reprezentanții administrației de la Tiraspol au formulat cauzele împotrivirii Transnistriei față de aderarea Republicii Moldova la Zona de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ZLSAC): apariția a noi impedimente birocratice impuse Republicii Moldova de către UE și extinse ulterior, în mod automat, asupra Transnistriei, ceea ce va spori dependența Tiraspolului față de Chișinău; refuzul UE de a lua în calcul interesele agenților economici transnistreni, punîndu-i în fața faptului împlinit – să treacă la standardele moldovenești. Administrația de la Tiraspol consideră că situația dată nu le oferă agenților economici transnistreni o perspectivă reală. În astfel de condiții, Tiraspolul și-a anunțat „decizia fermă“ de aderare la procesele integraționiste euroasiatice.

Un alt subiect disputat, ce se referă la punctele migraționale pe care intenționează să le amplaseze Guvernul de la Chișinău de-a lungul Nistrului, a provocat tensiuni în relațiile dintre Tiraspol și Moscova. Ambasadorul rus cu misiuni speciale, Serghei Gubarev, a declarat că țara sa dezaproabă „intenția de a instala posturi migraționale pe Nistru. Cea mai importantă problemă care trebuie să fie soluționată astăzi este restabilirea încrederii între cele două maluri ale Nistrului“. Pe de altă parte, reprezentanții Ucrainei au atenționat asupra inadmisibilității recurgerii la „măsuri unilaterale“. Pentru a clarifica situația, a fost nevoie de intervenția Ministrului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Natalia Gherman, care a explicat că două posturi migraționale funcționează deja, cu scopul testării funcționalității lor, iar „instalarea definitivă a posturilor de-a lungul Nistrului se amîină pentru un termen indefinit“, întrucît există opunere din partea unor participanți la formatul „5+2“. Iar pe de altă parte, „Parlamentul Republicii Moldova a aprobat deja și sancțiunile pentru șederea pe malul stîng a locuitorilor Transnistriei – dețînători de pașapoarte

ucrainești și rusești“. În aceeași ordine de idei, Federația Rusă insistă în continuare asupra deschiderii unui consulat general la Tiraspol, această necesitate fiind considerată a fi de o „nevoie stringentă“. În acest context, Viceministrul rus al Afacerilor Externe, Grigori Karasin afirma: „Circa 180 mii de conaționali ai noștri locuiesc în Transnistria. Noi nu putem lăsa fără atenție nevoile acestor oameni. Partea rusă a insistat și va insista să fie deschis un consulat general în Transnistria“.

Un alt subiect de îngrijorare a apărut în legătură cu discuțiile referitoare la re-dotarea pacificatorilor ruși cu noi echipamente militare. A fost nevoie de explicațiile Ministrului Apărării, Vitalie Marinuță, care a declarat că trebuie să se renunțe la „dotarea unităților misiunii de menținere a păcii cu echipament militar suplimentar, mai ales cu tehnică atât de puternică, cum sînt elicopterele de luptă. Avem suficient armament pe Nistru. Chișinăul consideră că componenta militară a operațiunii de pe Nistru trebuie minimizată... Posibilitatea de introducere a elicopterelor sau a altor sisteme de armament pe teritoriul Republicii Moldova, fără acordul autorităților de la Chișinău, este exclusă“. În aceeași ordine de idei, Prim-Ministrul Iurie Leancă, în cadrul discursului de la Adunarea Generală a ONU, a reiterat necesitatea retragerii prezenței militare rusești din regiunea transnistreană. În acest context, merită menționat faptul că grupul politic de sprijin pentru Republica Moldova din cadrul Congresului SUA a dat publicității Declarația cu privire la stadiul actual al procesului de reglementare transnistreană. În această declarație se menționează necesitatea elaborării unui statut legal pentru Transnistria, convenit în cadrul formatului „5+2“, pentru a preveni escaladarea ulterioară a conflictului și a finaliza evacuarea trupelor rusești și a munițiilor din regiune, în conformitate cu angajamentul internațional recunoscut (oficial) al Federației Ruse, asumat în 1999 la summit-ul Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.

II. PERCEPȚIILE CETĂȚENILOR ÎN AJUNUL PARAFĂRII ACORDULUI DE ASOCIERE DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UE

Igor Boțan

Summitul de la Vilnius dedicat Parteneriatului Estic a încununat eforturile primei etape a procesului de asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Este de prisos să invocăm argumentele referitoare la importanța parafării Acordului de Asociere, dar este foarte potrivit să menționăm că în cei patru ani de apropiere a RM de UE, guvernanții moldoveni au făcut, prin comportamentul lor, o mișcare politică opusă vectorului european. Mai mult, proiectul opus are un suport comparabil cu cel al proiectului european. Este o performanță îndoielnică, mai cu seamă că și după consumarea evenimentelor de tristă faimă din prima jumătate a anului 2013 au avut loc și alte evenimente care, deopotrivă, au alimentat atât speranțele, cât și scepticismul cetățenilor privind capacitatea guvernanților autohtoni de a menține parcursul Republicii Moldova pe traseul proeuropean.

În contextul menționat, este important să conturăm câmpul de reflecții privind evoluția stării de lucruri din țară, pentru a ne da seama la ce să ne așteptăm în continuare. În acest sens, ca de obicei, ne sînt de ajutor sondajele de opinie. Curios, dar în preajma summitului de la Vilnius, în Republica Moldova au fost realizate și date publicității rezultatele a patru sondaje de opinie. Este de remarcat că, în linii mari, aceste rezultate se repetă, cu mici abateri (în limite acceptabile). Totuși, sondajul „Barometrul de Opinie Publică” (BOP), realizat de Institutul de Politici Publice (IPP), ne oferă posibilitatea să urmărim cel mai bine dinamica evoluțiilor și să intuim tendințele pentru anii următori.

Putem spune că parafarea Acordului de Asociere la summitul de la Vilnius este „preludiul” campaniei electorale pentru alegerile parlamentare ordinare, care, potrivit legislației electorale, ar putea avea loc, cel mai devreme, pe 30

noiembrie 2014 și, cel mai târziu, pe 28 februarie 2015. Liderii coaliției de guvernare se pronunță pentru fixarea zilei alegerilor parlamentare chiar în prima duminică după expirarea termenului de trei luni a mandatului parlamentului, adică pentru ziua de 30 noiembrie 2014. Este lesne de înțeles de ce – este riscant să mergi în alegeri pe timp de iarnă, dacă nu poți prognoza care va fi starea economiei și, mai ales, care vor fi percepțiile cetățenilor asupra realităților social-economice, adică care va fi starea de spirit, optimismul social.

De fapt, pregătirile de alegeri au și început, în noiembrie 2013, odată cu organizarea mitingurilor și propunerea, spre semnare, de către partidele politice, a diferitor pacte întru susținerea integrării europene sau, dimpotrivă, pentru susținerea integrării euroasiatice. Aceste oferte nu sînt altceva decît propuneri de înregimentare într-un bloc politic sau altul. Din toate aceste acțiuni se vede că se depun eforturi maxime pentru o polarizare drastică a opiniei publice, care îngustează dramatic spațiul de manevră pentru forțele politice extraparlamentare. Astfel, cetățenii RM sînt puși în fața alegerii „răului mai mic“, adică votarea politicianilor-promotori ai integrării europene, tot ei – cu grave probleme de imagine din cauza corupției. Și aceasta, pentru a nu pierde „visul european“ în favoarea promotorilor integrării euroasiatice, care, paradoxal, anterior, și ei au fost promotori ai integrării europene.

Nu încapе îndoială că peste un an, cetățenii Republicii Moldova vor trebui să facă o alegere strategică, cu elemente de dramă, din cauza că părți practice egale din societatea moldovenească pledează pentru integrarea europeană și pentru cea euroasiatică. Pentru fundamentarea așteptărilor privind victoria uneia sau alteia din garniturile politice, este necesar să comparăm nu doar evoluțiile *ratingurilor* partidelor politice, dar și a nivelurilor de optimism social al cetățenilor, al încrederii lor în instituțiile publice și private, schimbarea atitudinii lor față de opțiunea integrării europene.

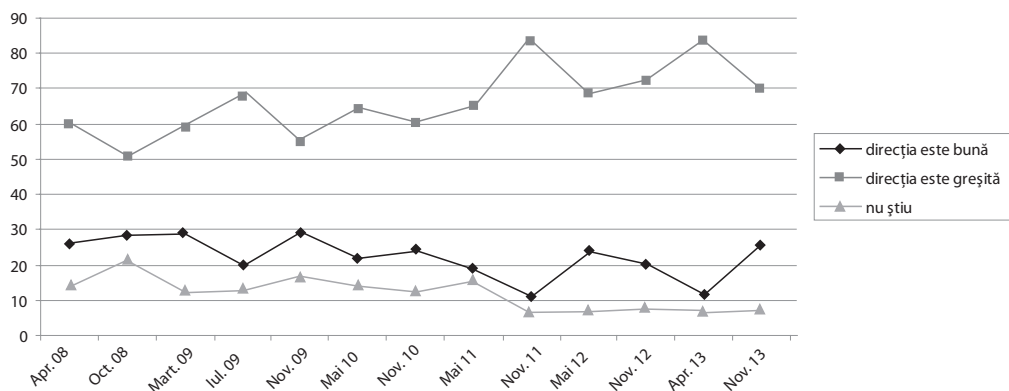
Evoluția optimismului social

În BOP estimarea optimismului social începe cu întrebarea referitoare la modalitatea în care este perceput mersul lucrurilor în țara noastră. În cei patru ani de guvernare a Alianței pentru Integrarea Europeană (AIE) și a variantei reconstruite a acesteia – Coaliția Pro-Europeană (CPE) –, procentul celor care consideră că lucrurile merg într-o direcție greșită continuă să se mențină constant în limitele a 60-80%. Procentul celor care cred că lucrurile merg într-o direcție bună a depășit limita de 20%, ajungînd la 24%. Este un indicator ce merită menționat, fiindcă există toate premisele pentru a presupune următoarele: creșterea cu ~10% a procentului celor ce cred că lucrurile merg într-o direcție corectă se

datorează schimbărilor din garnitura guvernamentală. Totuși, avînd în vedere că are loc polarizarea opțiunilor politice, este important să reținem că, atunci cînd opțiunea integrării europene era promovată de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM), nivelul optimismului social era mai ridicat. Astfel, procentul celor nemulțumiți de evoluția generală a lucrurilor varia în limitele a 50-70%.

Figura 1. Percepția populației asupra mersului lucrurilor în țară

Credeți că în țara noastră lucrurile merg într-o direcție bună sau într-o direcție greșită?

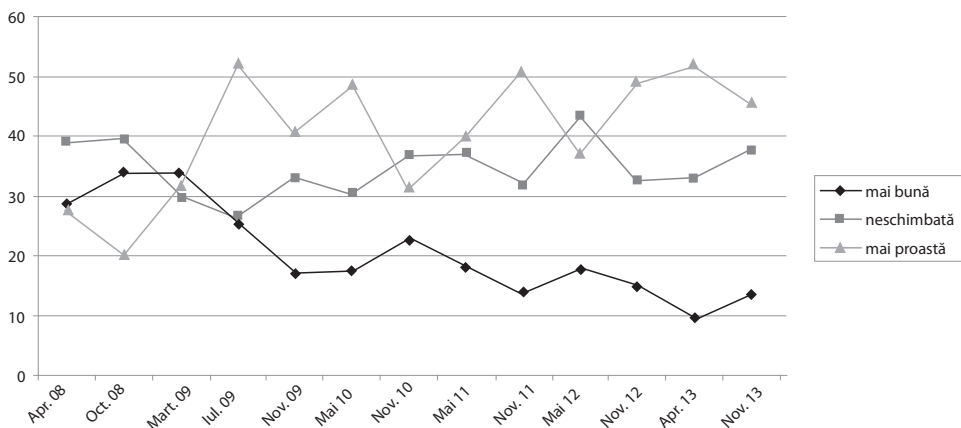

Răspunsurile la întrebarea privind situația economică actuală din Republica Moldova arată că lucrurile (deși există încă un profund pesimism social) s-au îmbunătățit puțin după instaurarea Guvernului condus de Iurie Leancă. Dacă în aprilie 2013 peste 50% din respondenți credeau că situația economică s-a înrăutățit în ultimul an și doar aproximativ 10% din respondenți considerau că situația s-a îmbunătățit, din sondajul realizat în noiembrie avem următoarele rezultate: ~45% din respondenți consideră că situația s-a înrăutățit și ~15% consideră că s-a îmbunătățit, iar mai mult de o treime din respondenți consideră că situația a rămas neschimbată. Și în acest context merită menționat faptul că în perioada guvernării PCRM procentul celor nemulțumiți de evoluția situației economice era aproximativ egal cu procentul celor ce considerau că situația se îmbunătățește, iar în prezent, diferența dintre cei ce cred că evoluția economiei a fost proastă și cei ce cred că a fost bună este de ~30%, totuși, cu remarcă că diferența din noiembrie 2013 este cu 10% mai mică decât cea din aprilie (Figura 2).

Așteptările privind evoluția situației economice în viitorul apropiat se corelează cu rezultatele referitoare la situația economică actuală. Aproximativ 34% din respondenți consideră că peste un an situația economică se va înrăutăți (Figura 3). Și în acest caz se observă că în perioada de dinaintea accederii AIE la guvernare rata medie a respondenților cu vederi pesimiste privind starea

Figura 2. Percepția populației asupra situației economice actuale în raport cu cea din anul precedent

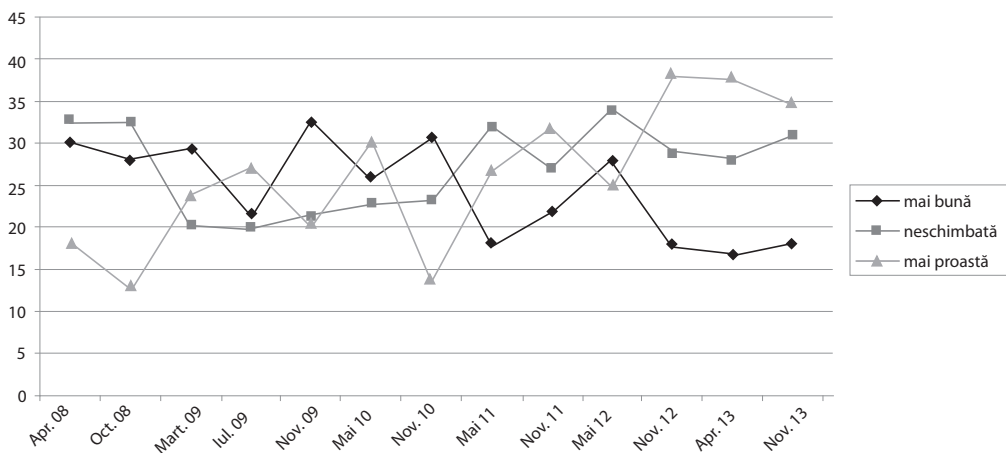
Cum apreciați situația economică a Republicii Moldova comparativ cu cea de acum un an?

economiei țării de peste un an, comparativ cu cea actuală, era mai mică sau, cel puțin, coincidea cu cea a respondenților cu percepții optimiste. Imediat după *revoluția twitter*, rata pesimiștilor o depășise pe cea a optimiștilor cu ~10%. Cel mai mare decalaj, de ~40%, a fost înregistrat în noiembrie 2012 și aprilie 2013, reducându-se pînă la 30% în noiembrie 2013. Oricum, procentul celor care cred că peste un an situația economică va fi mai bună a scăzut de aproximativ două ori față de perioada aflării PCRM la guvernare, indicator ce se menține timp

Figura 3. Așteptările populației privind evoluția situației economice peste un an

Comparînd cu situația din prezent, cum credeți că va fi situația economică din țară peste un an?

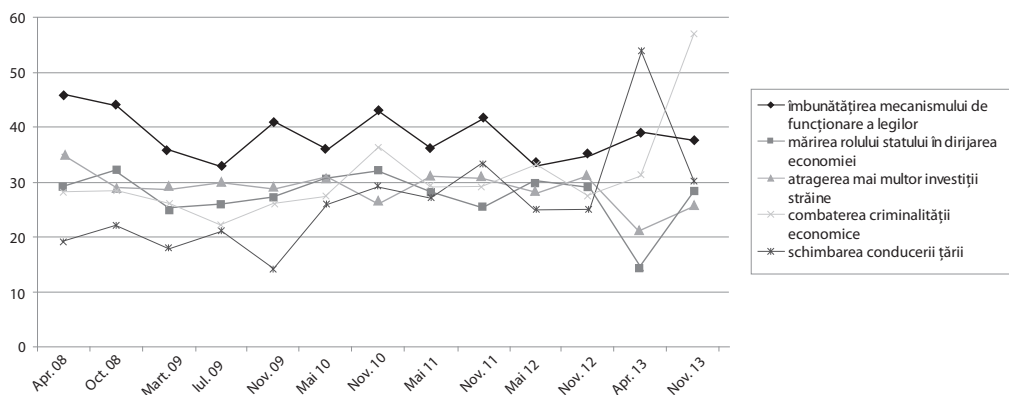
de un an, perioadă în care au fost efectuate trei măsurări. Per ansamblu, datele BOP arată că există o corelație strânsă dintre percepțiile referitoare la situația generală și cele legate de situația economică.

Și măsurările referitoare la estimarea nivelului veniturilor individuale ale respondenților se mențin în limitele stabilite în ultimii trei ani. Astfel, procentul celor cu un venit suficient pentru asigurarea unui trai decent oscilează în cadrul segmentului de 15-20%, ceea ce constituie, de fapt, clasa medie din Republica Moldova. În schimb, este impunător procentul respondenților, de aproximativ 35-40%, cu un venit ce permite doar acoperirea strictului necesar. Și numărul celor foarte săraci se menține la un nivel constant, de aproximativ 40%. Îngrijorările cetățenilor rămân aceleași de-a lungul anilor, printre acestea fiind creșterea prețurilor, sărăcia, șomajul și incertitudinea viitorului copiilor. În acest context, trebuie menționat faptul că după accederea AIE la guvernare, creșterea prețurilor a devenit cea mai îngrijorătoare „evoluție”. De asemenea, rezultatele BOP mai relevă că spectrul problemelor ce urmează a fi rezolvate, indiferent de culoarea politică a guvernanților, rămâne neschimbat de-a lungul anilor: dezvoltarea economică, stabilirea ordinii în țară și combaterea corupției.

Evoluțiile indicatorilor social-economici din perioada guvernării AIE au scos în evidență și atitudinea cetățenilor față de măsurile care ar trebui întreprinse pentru redresarea situației. Unele dintre soluțiile de urgență necesare pentru ameliorarea situației din țară, indicate de respondenți, sînt: combaterea criminalității economice și a corupției, îmbunătățirea mecanismului de aplicare a legilor, creșterea rolului statului în dirijarea economiei, atragerea investițiilor străine etc. (Figura 4). Este important de menționat că după accederea AIE la gu-

Figura 4. Așteptările populației privind schimbarea lucrurilor în bine în RM

Ce credeți că ar trebui întreprins pentru a îmbunătăți situația social-economică din țară? (trei răspunsuri)

vernare, tot mai mulți cetățeni cred că soluționarea problemelor din RM poate avea loc doar odată cu schimbarea conducerii țării. În aprilie 2013, mai mult de 50% din respondenți împărtășeau această opinie. După schimbarea garniturii guvernamentale, la 30 mai 2013, procentul celor ce pledează pentru schimbarea conducerii a scăzut pînă la 30%. Astfel, putem afirma că Hotărîrea Curții Constituționale din 22 aprilie 2013, care a interzis revenirea fostului premier Vlad Filat în funcție, a avut un efect pozitiv pentru cetățeni. Amintim că în perioada guvernării PCRM doar aproximativ 20% din cetățeni considerau că ameliorarea situației social-economice poate avea loc odată cu schimbarea conducerii țării.

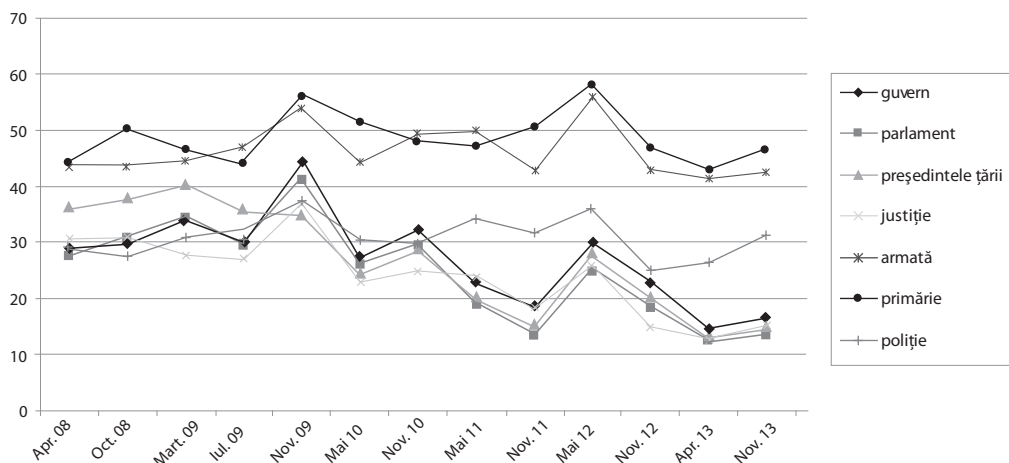
Încrederea în instituțiile publice și private

Mai sus am menționat că criza politică din prima jumătate a anului 2013 a „contribuit” la atingerea unui record absolut în ceea ce privește căderea nivelului de încredere al cetățenilor în principalele instituții publice. După schimbarea garniturii guvernamentale, această tendință s-a diminuat, o parte din încrederea față de instituțiile respective fiind chiar restabilită, deși doar în limitele erorii de măsurare (*Figura 5*). Și înainte de criza politică, nivelul de încredere în instituțiile publice era foarte scăzut, dar scăderea acestuia sub limita de 15% a accentuat gravitatea situației, motivînd opoziția reprezentată de PCRM să invoce necesitatea unei „revoluții de catifea”, pentru a cere dizolvarea Parlamentului și organizarea alegerilor anticipate. Dacă e să vorbim despre „iluziile pierdute” ale cetățenilor, atunci trebuie să menționăm că imediat după accederea AIE la guvernare, în a doua jumătate a anului 2009, a avut loc o creștere spectaculoasă a nivelului de încredere în instituțiile statului, unele dintre acestea înregistrînd o creștere cu mai mult de 15%, ceea ce înseamnă o investire de speranțe într-o mult așteptată schimbare în bine a situației din țară, pentru ca numai peste o jumătate de an, în primăvara anului 2010, să se ateste o prăbușire dramatică, repetată în toamna lui 2011, din cauza incapacității alegerii șefului statului, apoi în primăvara anului 2013, din cauza crizei guvernamentale. Astfel, nivelul de încredere în principalele instituții publice a căzut în perioada guvernării „democratice” cu peste 30%, în prezent fiind de doar circa 15%. Pentru comparație, vom menționa că în perioada guvernării PCRM, nivelul de încredere în instituțiile publice era aproximativ de două ori mai înalt. Nivelul foarte scăzut de încredere în instituțiile publice se corelează foarte strîns cu răspunsurile cetățenilor la întrebarea privind gradul de mulțumire față de activitatea instituțiilor publice. Astfel, gradul de nemulțumire al cetățenilor față de ceea ce se întreprinde de conducerea țării în diverse domenii este de: 60% – învățămînt (o diminuare a gradului de nemulțumire cu ~10% în ultima jumătate de an);

74% – medicină; 69% – cultură; 71% – afacerile externe; 75% – agricultură; 86% – industrie; 90% – asigurarea cu locuri de muncă; 80% – reglementarea transnistreană; 91% – nivelul pensiilor; 92% – nivelul salariilor.

Figura 5. Încrederea în instituțiile publice

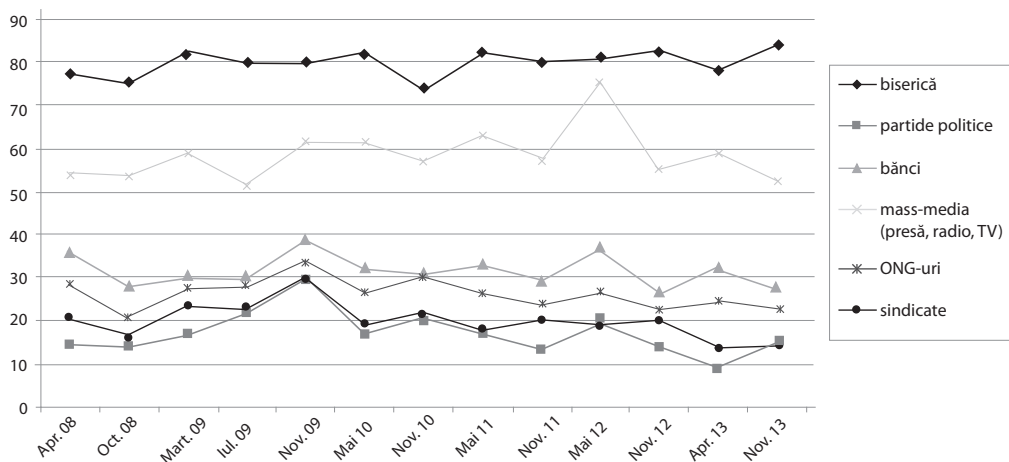
Cîtă încredere aveți în următoarele instituții publice... (foarte multă/ multă încredere)?

Drept temei pentru îngrijorările legate de eficiența Coaliției Pro-Europene există și în percepțiile cetățenilor privind puterea publică, peste 82% din respondenți considerînd că țara nu mai este condusă de voința poporului. În cazul în care doar ~13% dintre cetățeni au o părere opusă celei enunțate mai sus, este bine să se răspundă și la întrebarea – dar cine guvernează Republica

Figura 6. Încrederea în instituțiile private

Cîtă încredere aveți în următoarele instituții private... (foarte multă/ multă încredere)?

Moldova? Oare nu aceste percepții ale cetățenilor justifică afirmațiile comentatorilor politici care vorbesc despre „statul capturat” de clanurile oligarhice. Cifrele de mai sus sînt în strînsă legătură cu cele referitoare la întrebarea privind alegerile libere și corecte, care arată, în mod constant, deja de mai mult timp, că ~70% din respondenți cred că alegerile nu sînt libere și corecte și doar ~ 23% din cei intervievați consideră că alegerile sînt totuși libere și corecte.

Pentru comparație, este de remarcat faptul că nivelul de încredere într-un șir de instituții private, deși oscilează periodic, se menține în anumite limite. Totuși, trebuie accentuată scăderea puternică a nivelului de încredere în partidele politice, mai ales dacă luăm drept punct de reper anul 2009, cînd la guvernare au ajuns partide ce au promis schimbarea, care, iată, s-a produs, doar că nu spre bine.

Încrederea în liderii politici

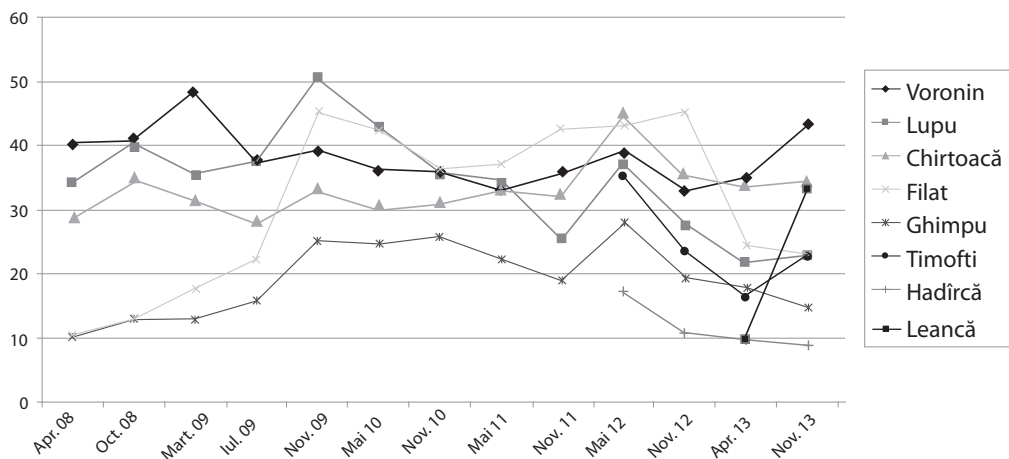
În mod normal, nivelul de încredere în personalitățile politice din garnitura guvernamentală se corelează cu nivelul de încredere în instituțiile publice. După criza guvernamentală din prima jumătate a anului 2013, a scăzut dramatic nivelul de încredere în ex-premierul Vlad Filat și în ex-președintele parlamentului, Marian Lupu, care au rămas însă în funcțiile lor de președinți de partid – Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) și, respectiv, Partidul Democrat din Moldova (PDM) (*Figura 7*). Primul a pierdut mai mult de 20% din încrederea cetățenilor, iar cel de al doilea – 10%. Această situație s-a ameliorat cît de cît în noiembrie 2013, dar este important de amintit aici că persoanele care i-au înlocuit în funcții pe cei doi politicieni se bucură de o mult mai mare încredere din partea societății. Astfel, ratingul premierului Iurie Leancă (33%), care este și vicepreședinte al PLDM, deja îl depășește pe cel al președintelui PLDM, Vlad Filat (22%), ceea ce este un fapt sugestiv. Mai cu seamă că ratingul negativ al lui Iurie Leancă (nu au încredere deloc sau au puțină încredere) este de ~53%, în comparație cu cel al lui Vlad Filat, care este de 73%. În aceeași ordine de idei, trebuie spus că noul președinte al Parlamentului RM, vicepreședintele PDM, Igor Corman, are un rating (14%) comparabil cu cel al președintelui PDM, Marian Lupu (22%). Iar ratingul negativ al lui Igor Corman este de ~55% și cel al lui Marin Lupu – 72%. Concluziile se impun de la sine – Iurie Leancă și Igor Corman au șanse reale să-și mărească gradul de încredere în fața populației, depășind substanțial ratingurile liderilor partidelor din care fac parte, evident, dacă nu vor comite greșeli. Este important să menționăm că după depășirea crizei politice și ratingul șefului statului, Nicolae Timofti, a înregistrat o creștere de aproximativ 10%, după ce anterior, timp de un an, nivelul de încredere în președinte a scăzut dramatic de la 35% la 15%.

Totuși, aprecierea din partea societății a liderilor de alternativă ai PLDM și PDM nu a putut stopa creșterea nivelului de încredere în liderul opoziției parlamentare. Așadar, ratingul liderului PCRM, Vladimir Voronin (~45%), a crescut în ultima jumătate de an cu ~10%, fiind foarte aproape de cel pe care îl avea în 2009, în perioada când încă deținea funcția de șef al statului. De asemenea, „pactizarea” PLDM și PDM cu grupul reformativ ce s-a desprins de la Partidul Liberal (PL) nu le-a adus reformativelor mari avantaje, Ion Hadîrcă, liderul acestora, chiar pierzînd (nesemnificativ) din încredere. Este adevărat că și ratingul liderilor PL, care s-au opus reformării formațiunii, a scăzut (nesemnificativ). Astfel, încrederea în liderul PL, Mihai Ghimpu, se menține la nivelul cel mai scăzut de la accederea democrațiilor la guvernare, în 2009. Nivelul de încredere în vicepreședintele PL și primarul de Chișinău, Dorin Chirtoacă, este cu ~20% mai mare decît nivelul de încredere în liderul formațiunii, Mihai Ghimpu, deși evoluția ratingului lui Dorin Chirtoacă din ultimul timp ar trebui să devină un prilej de îngrijorare pentru formațiune.

Trebuie să luăm în considerare și faptul că realizarea sondajului a început imediat după desfășurarea mitingului sub genericul „Pentru Moldova! Pro Europa!”, organizat cu eforturile comune ale PLDM și PDM, la 3 noiembrie 2013, și despre care organizatorii afirmă că ar fi adunat peste 100 mii de participanți. Scopul mitingului a fost de a demonstra că cetățenii susțin în mare parte vectorul european al țării, promovat de către autorități. Evident, au existat și alte scopuri neanunțate, dar care pot fi desprinse din context. Astfel, aflarea în scenă a liderilor PLDM, PDM și reformativelor liberali ne sugerează că acțiunea a

Figura 7. Încrederea în personalitățile politice

Cîtă încredere aveți în următoarele personalități politice... (foarte mare/ o oarecare încredere)?

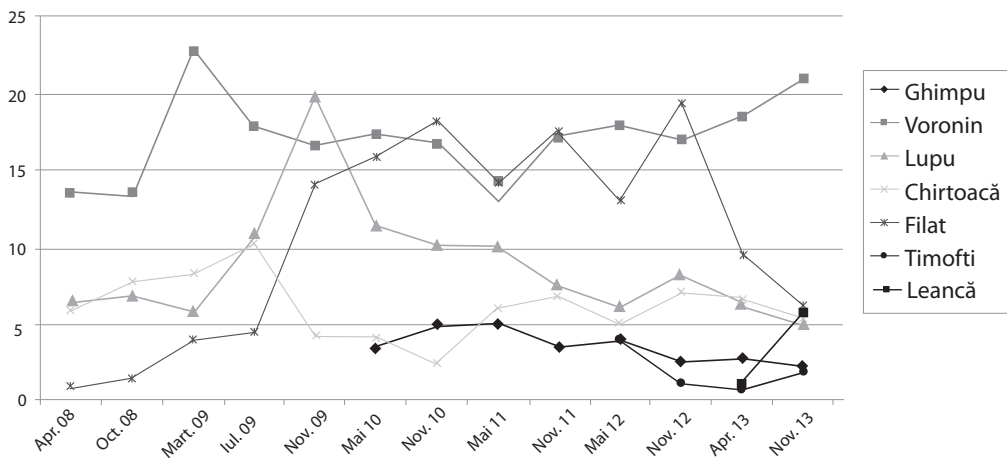

fost una de refacere a imaginii acestora după scandalurile politice de proporții în care au fost implicați. Pe de altă parte, în mod curios, noii lideri politici care au ocupat funcțiile cheie în stat în locul celor demisi cu „forță” au „excelat” prin absența lor de pe scena mitingului. Cu toate acestea, rezultatele BOP arată că și cele mai proaspete impresii de pe urma acestei grandioase adunări nu au schimbat atitudinea cetățenilor față de guvernanți, deloc încurajatoare.

Un interes aparte îl reprezintă răspunsurile respondenților la întrebarea deschisă (fără prezentarea listei cu numele politicienilor) privind încrederea în liderii politici. Fără îndoială, este important să se urmărească, în paralel, răspunsurile la această întrebare, în care este propusă și o listă cu numele liderilor. Comparînd, ulterior, răspunsurile la aceeași întrebare, odată cu prezentarea listei politicienilor și altădată fără ea, vedem că cel mai credibil lider politic din țară este considerat liderul opoziției, Vladimir Voronin, al cărui rating a început să crească semnificativ încă de anul trecut (*Figura 8*). Răspunsurile la întrebarea de tip deschis sugerează că e prematur să se vorbească despre încetarea prăbușirii încrederii în liderii democrați: ex-premierul Vlad Filat, ex-președintele parlamentului, Marian Lupu, și primarul Chișinăului, Dorin Chirtoacă.

Figura 8. Personalitatea politică în care cetățenii au încredere

Care este personalitatea politică în care aveți cea mai mare încredere? (întrebare deschisă)

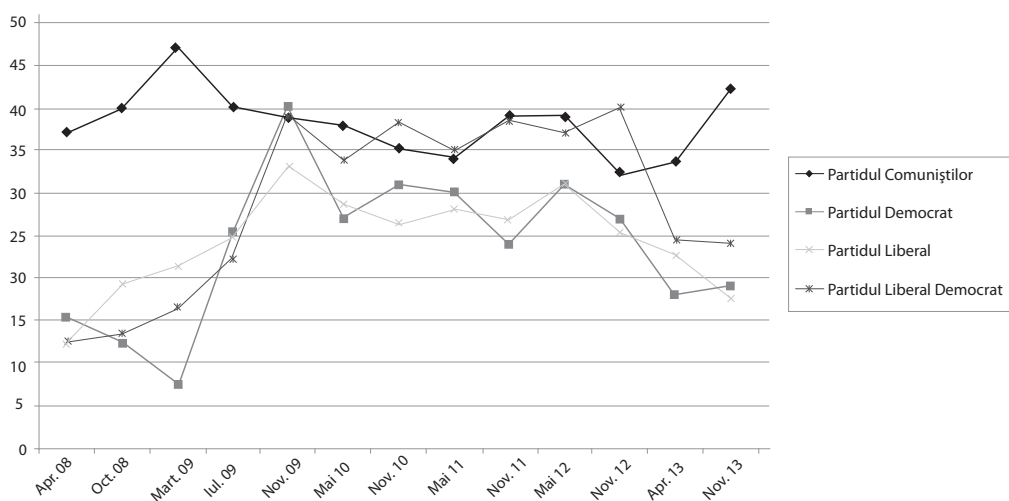
Susținerea acordată partidelor și proiectelor lor

În mod normal, tendințele ce reflectă încrederea în liderii politici se regăsesc și în susținerea acordată partidelor pe care aceștia le reprezintă. Astfel, prăbușirea încrederii în președintele PLDM, Vlad Filat, a fost însoțită de scăderea nivelului

de încredere în formațiunea pe care o conduce, dar numai pînă la apariția liderului de alternativă – Iurie Leancă, care a preluat funcția de premier (*Figura 9*). Același lucru este caracteristic și pentru PDM. În cazul PL, după scindarea care a avut loc în cadrul partidului, formațiunea a fost exclusă din garnitura guvernamentală, fapt ce continuă să se răsfrîngă asupra încrederii populației în liderii ei. Pe de altă parte, sondajul a arătat că evoluția ratingului opoziției comuniste se corelează foarte bine cu evoluția ratingului liderului formațiunii PCRM, Vladimir Voronin. Trebuie menționat faptul că nivelul de încredere al cetățenilor într-o formațiune politică are legătură directă cu încrederea pe care o au în liderul ei, iar pentru a schimba această situație, ar trebui să se întîmple evenimente de mare anvergură sau șocuri. De aceea, viitoarele congrese, preelectorale, ale principalelor formațiuni politice ar trebui să pună serios în discuție și problema liderilor oficiali, întrucît ratingul acestora poate avea un impact direct și asupra rezultatelor aegerilor electorale din noiembrie 2014.

Figura 9. Încrederea populației în partidele politice

Cîtă încredere aveți în următoarele partide politice (foarte multă/ o oarecare încredere)?

Corelațiile menționate mai sus se observă foarte clar și în cazul răspunsurilor privind intențiile de vot ale cetățenilor (*Figura 10*). Timp de trei ani după trecerea în opoziție a PCRM, intențiile de vot ale respondenților ce au exprimat o opinie în favoarea acestei formațiuni au oscilat în limitele a 35-45%. Și iată că în ultimul an, în special după criza guvernamentală din prima jumătate a anului 2013, intenția de vot pentru PCRM ajunge să se mențină la jumătate din numărul celor chestionați. Evoluția ratingului PCRM sugerează că această formațiune ar putea câștiga de una singură eventualele alegeri parlamentare, restabilindu-și statutul de

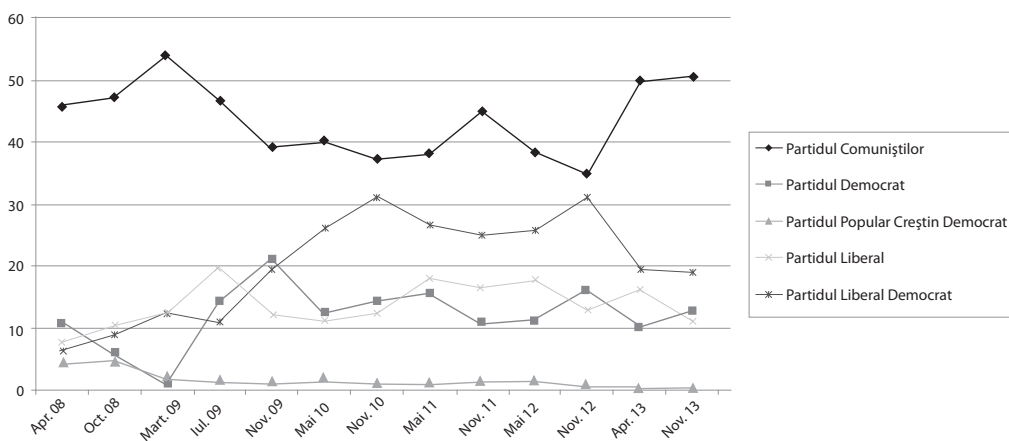
partid dominant pe scena politică din Republica Moldova. Dar o eventuală revenire a PCRM la guvernare ar atrage după sine și schimbarea vectorului politicii externe – cursul de integrare europeană – cu vectorul integrării euroasiatice. Cel puțin asta promite PCRM, deși anterior nu și-a respectat promisiunile făcute.

Intențiile de vot pentru PDM și PL oscilează în limite previzibile și numai PLDM a avut de suferit o reducere substanțială a numărului celor care au intenții de vot pentru această formațiune, indicatorul respectiv înregistrând o scădere de peste 10%. Este un indicator care ne sugerează că PLDM va fi responsabil pentru o eventuală schimbare a vectorului politicii externe în cazul în care PCRM va reveni la guvernare în urma alegerilor din 2014. Dacă rămânem în cadrul aceleiași tipologii de clasificare a partidelor politice, atunci putem afirma că PLDM a devenit deja un partid de importanță medie și lunecă încet-încet spre statutul de partid mic, categorie în care se află PDM și PL. Probabil acesta este motivul pentru care PLDM a lansat ideea semnării unui pact privind responsabilitatea pentru menținerea vectorului european.

Este important să se țină cont de numărul mare al cetățenilor dezamăgiți de actuala guvernare, care de obicei se regăsesc în categoria celor indeciși. Sondajele de opinie efectuate în Republica Moldova arată în mod constant că 25-30% din respondenți nu au preferințe electorale clare și anume acest segment de respondenți „camuflează” procentul nemulțumiților, în special, al celor față de formațiunile politice aflate la guvernare. De aceea, se poate presupune, avînd în vedere experiențele anterioare, că o bună parte din alegătorii indeciși vor vota cu opoziția parlamentară sau extraparlamentară, mai bine zis, pentru o eventuală forță a treia.

Figura 10. Preferințele electorale ale cetățenilor

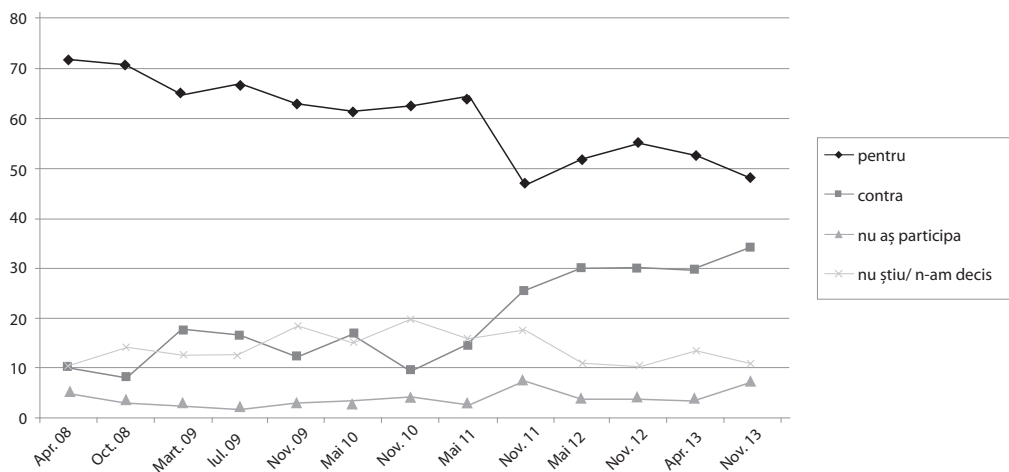
Dacă duminică viitoare ar avea loc alegeri parlamentare, dvs. cu ce partid ați vota?

Pierderea credibilității de către fostele componente ale AIE, resimțită în special prin scăderea dramatică a nivelului de încredere în instituțiile statului, se observă și în manifestarea unei doze mai mari de scepticism din partea cetățenilor față de opțiunea integrării europene. Criza politică, generată la început de incapacitatea alegerii șefului statului, a redus cu aproximativ 20% numărul susținătorilor cursului european al Republicii Moldova. Cel de al doilea val de criză, de această dată guvernamentală, a egalat pur și simplu procentul celor care pledează pentru integrarea europeană cu procentul susținătorilor opțiunii euroasiatice (Figura 11).

Figura 11. Atitudinea populației față de integrarea europeană a Moldovei

Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum privind aderarea Republicii Moldova la UE, dvs. ați vota ...

Potrivit ultimului sondaj, la un eventual referendum privind aderarea Republicii Moldova la UE, aproximativ 48% din respondenți ar vota pentru, iar 34% ar vota contra. Pe de altă parte, la un eventual referendum privind aderarea la Uniunea Vamală (UV) Rusia-Belarus-Kazahstan, aproximativ 46% din respondenți ar vota pentru și doar 29% contra. Dacă ar trebui să voteze alternativ, atunci aproximativ 45% din cetățeni ar vota pentru aderarea la UE și aproximativ 43% ar vota pentru aderarea la UV. Ținând cont de marja de eroare, am putea spune că cele două opțiuni sînt împărțășite în egală măsură de cetățenii Republicii Moldova, iar acest fapt va fi determinat de rezultatele alegerilor parlamentare din 2014.

Concluzii

- Rezultatele summitului de la Vilnius au marcat pentru Republica Moldova un prim succes real, în special pe fundalul evenimentelor de ultimă oră din Ucraina.
- „Arhitectul” principal al acestui succes este Iurie Leancă, care în calitatea sa de Ministru al Afacerilor Externe, iar apoi, și în calitate de Prim-Ministru a fost figura centrală în procesul de apropiere a RM de UE. Este esențial să se stabilească dacă va avea premierul Leancă puterea și susținerea cetățenilor pentru a-și asuma rolul de promotor al integrării europene. BOP arată cât se poate de limpede că în prezent nu există în RM o altă figură politică cu potențial ascendent, care să-și asume rolul de lider național. Dar acest lucru nu este suficient. Iurie Leancă ar avea nevoie și de o echipă pe potrivă, lucru care pare aproape imposibil de realizat, ținând cont de calitatea și eficiența partidelor politice din țară.
- Asocierea politică și integrarea economică a Republicii Moldova cu UE poate avea un impact decisiv asupra destinului țării, însă dincolo de asociere, UE nu poate propune ceva mai mult pentru Republica Moldova. Acordul de Asociere, deocamdată, poate servi cel mult drept etapă intermediară pentru următoarea treaptă de integrare, care încă trebuie definită în mod explicit. Pe de altă parte, asocierea cu UE este doar o stavilă pentru a stopa lunecarea RM spre Uniunea Vamală, ce poate să dispară, eventual, după alegerile parlamentare din noiembrie 2014, dacă acestea vor fi câștigate de PCRM.
- Nesoluționarea problemei transnistrene rămîne a fi „ancora” care nu va permite sau va îngreua accesarea Republicii Moldova la alt nivel, mai înalt, de integrare europeană economică și politică. Decizia Ucrainei de a nu semna Acordul de Asociere cu UE mai înseamnă și menținerea incertitudinii pentru reglementarea transnistreană. În acest sens, problema fundamentală se referă la atitudinea de mai departe a Ucrainei față de soarta misiunii EUBAM, singura pîrghie de influență a Republicii Moldova asupra Transnistriei.
- După parafarea Acordului de Asociere („viața de după Vilnius”), RM are de parcurs următoarele etape: pregătirea Acordului pentru semnare de către părți, etapă care depinde mai mult de UE și mai puțin de Republica Moldova; respectarea promisiunii de a oferi cetățenilor moldoveni dreptul de a călători în spațiul Schengen fără vize, fapt care, de asemenea, depinde de UE; ratificarea Acordului de către Parlamentul Republicii Moldova cel tîrziu pînă la 28 noiembrie 2014; cîștigarea unei majorități parlamentare de către partidele proeuropene la alegerile parlamentare care se preconizează pentru perioada 30 noiembrie 2014 – 22 februarie 2015.

- Ținând cont de handicapul pe care îl au actualmente partidele proeuropene (în raport cu PCRM) în privința intențiilor de vot, parcurgerea cu succes a tuturor etapelor menționate anterior ar crea doar premisele necesare pentru realizarea celui din urmă scop.
- Parcurgerea de către RM a traseului punctat mai sus poate întâmpina impedimente din simplul motiv că în perioada martie-mai 2014, UE se va afla în febra campaniei electorale pentru alegerile în Parlamentul European, iar apoi va fi preocupată de crearea unei noi componente a Comisiei Europene. În acest parcurs, este posibil să mai apară și alți factori, dificil de prevăzut. Mai există riscul ca din motive de ordin pur tehnic să nu se reușească semnarea Acordului de Asociere pînă la începerea campaniei electorale în Republica Moldova. În consecință, necesitatea ratificării Acordului de către actualul Parlament al Republicii Moldova, mandatul căruia expiră la 28 noiembrie 2014, ar putea duce la amînarea alegerilor pentru două-trei luni. Oricum, legislația nu interzice ca ratificarea Acordului să aibă loc în plină campanie electorală. Însă ar exista riscul ca deputații care nu se vor regăsi pe listele candidaților pentru noile alegeri să piardă interesul de a mai vota vreun document.
- Declarațiile privind ireversibilitatea procesului de integrare europeană după parafarea Acordului de Asociere sînt doar exagerări. Atîta timp cît societatea moldovenească rămîne divizată în două segmente, practic egale, lucrurile nu pot fi ireversibile. Am fi putut vorbi mai sigur de un proces ireversibil, dacă Ucraina ar fi avut o atitudine hotărîtă față de opțiunea integrării europene. În plus, pe contrasens cu succesul reputat la Vilnius, societatea moldovenească mai are de înfruntat mari probleme: înapoierea social-economică; lipsa forței de muncă calificate, cauzată de imigrarea continuă a tinerilor; calitatea proastă a elitelor politice, marcate profund de viciul corupției etc.
- Fără purificarea elitei guvernante de elementele dubioase, chiar înainte de intrarea în campania electorală, la viitoarele alegeri va fi extrem de dificil ca forțele proeuropene să obțină victorie. Includerea pe listele de candidați de către partidele proeuropene a unor politicieni cu imaginea șifonată poate însemna pierderea unui procent substanțial de alegători pentru formațiunile respective, ceea ce, implicit, va consolida votul în favoarea partidelor proeuroasiatice. Este foarte problematică crearea unei strategii potrivit căreia la început partidele democratice și-ar putea asigura victoria în alegerile parlamentare, iar apoi să se încerce și reînnoirea elitei guvernante.
- În rezultat, putem concluziona că, de fapt, succesul de la Vilnius cere o angajare într-un proces extrem de dificil a eforturilor întregii societăți moldovenești. Doar că eforturile vor fi risipite în jurul a doi poli de atracție – vectorul proeuropean și, respectiv, cel proeuroasiatic. Această polarizare face ca șan-

sele apariției unei terțe forțe între sau pe fiecare dintre cele două segmente să fie foarte reduse. Mai mult, formațiunile extraparlamentare, care se vor lansa în campania electorală din 2014, vor fi, cel mai probabil, obstrucționate și învinuite că subminează eventuala victorie a fiecăreia din cele două tabere. De exemplu, BOP sugerează, prin rezultatele ultimelor sondaje, că Partidul Liberal Reformat, care a apărut după scindarea PL, pentru a forma Coaliția Pro-Europeană, și care nu a fost în stare să atragă de partea sa votanții PL, va trebui sau să se sacrifice prin neparticipare la alegeri, ori să accepte o coaliție cu PLDM. Altminteri, PLR riscă extrem de mult să nu treacă pragul electoral de 6% și să devină, eventual, „groparul” integrării europene. De cealaltă parte a baricadei, într-o situație similară s-ar putea afla Partidul Socialiștilor și Partidul Social Democrat.

III. MODALITĂȚILE DE ASOCIERE CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Cristian Untilă

Trei tipuri de acorduri de asociere cu statele postcomuniste

În cadrul summitului de la Vilnius din 28-29 noiembrie 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană (UE). Urmează pregătirea pentru semnarea și ratificarea documentului, care va stabili un cadru larg de cooperare bilaterală. UE dispune de o experiență vastă de cooperare, la diferite nivele, cu statele lumii. Acordurile de asociere fac parte din instrumentarul UE de stabilire, pe multiple paliere, a cadrului de cooperare cu partenerii săi. Principiile de bază pentru încheierea unor acorduri de asociere se conțin în Tratatul de la Roma, care a pus bazele Comunității Economice Europene, intrate în vigoare din 1 ianuarie 1958. Prima țară cu care UE a încheiat, în 1964, un acord de asociere a fost Turcia. De atunci, UE a semnat încă 18 acorduri de asociere cu state de pe diferite continente, pornind de la necesitatea satisfacerii intereselor comune. Cu țările postcomuniste UE a semnat trei tipuri de acorduri de asociere. Primele două tipuri de asociere prevedeau drept rezultat final aderarea la UE, iar cel de al treilea tip de acord nu prevede acest lucru.

Cu țările postcomuniste care au aderat la UE în primul (2004) și al doilea (2007) val au fost semnate Acorduri Europene de Asociere (*Europe Agreement Establishing an Association*). Se poate presupune că Acordurile Europene de Asociere au avut menirea să înlăture consecințele acordurilor de la Ialta și Potsdam, după colapsul comunismului. Fostelor republici iugoslave, excepție făcând Slovenia, li s-a propus negocierea și semnarea unor acorduri de stabilizare și asociere (*Stabilization and Association Agreements*), care, în principiu, puțin se deosebesc de Acordurile Europene. Aceasta s-a întâmplat peste apro-

ximativ un an după căderea regimului lui Miloșevici. Așa cum am menționat, în ambele cazuri, acordurile de asociere precedau sau preced aderarea statelor semnatare la UE. Astfel, Croația este primul dintre statele semnatare a unui Acord de Stabilizare și Asociere, care în 2013 a aderat la UE. Cea de a treia categorie de acorduri de asociere se referă la șase foste republici sovietice, care fac parte din Parteneriatul Estic, lansat de UE în 2009. Aceste acorduri prevăd doar asocierea politică și integrarea economică, ele se încadrează în Politica de Vecinătate a UE, în cadrul căreia UE este dispusă să „împartă totul cu excepția instituțiilor“. Astfel, acordurile de asociere din cadrul Parteneriatului Estic prevăd crearea unui nou cadru juridic pentru relațiile bilaterale, mult mai avansat decât era prevăzut în acordurile de parteneriat și cooperare, existente după destrămarea URSS.

Acordurile de asociere cu statele Parteneriatului Estic au un specific ce ține de un anumit context. Ele au fost gândite într-o perioadă în care euroscepticismul a atins cote însemnate în statele membre ale UE. În plus, partenerul strategic al UE – Federația Rusă – s-a arătat deranjată de inițiativa UE în spațiul postsovietic, pe care îl consideră unul de interes exclusiv. În cadrul lansării Parteneriatului Estic, înalții funcționari europeni s-au văzut nevoiți să precizeze că inițiativa europeană nu atentează la interesele legitime ale Rusiei, și își dorește doar că în statele Parteneriatului Estic, UE și Rusia să aibă o responsabilitate comună. Deci, chiar contextul sugerează că acordurile de asociere pentru statele Parteneriatului Estic nu pot prevedea drept rezultat final aderarea la UE. De fapt, acordurile de asociere cu țările Parteneriatului Estic pot contribui substanțial la modernizarea societăților țărilor respective, însă nivelul de integrare economică nu depășește cel de al doilea nivel – liberul schimb, fie el aprofundat și cuprinzător.

Rezultatele summitului de la Vilnius

Summitul de la Vilnius dedicat Parteneriatului Estic este fără îndoială un eveniment important ce permite estimarea implementării strategiei UE din vecinătatea sa estică. Formal, la summit a fost înregistrat un succes moderat. Două din șase state – Republica Moldova și Georgia – au parafat acorduri de asociere, pe care Ucraina îl parafase anterior, partea politică fusese parafată în martie 2012, iar cea economică în iulie 2012. Totuși, inițial, miza summit-ului a fost ca Ucraina să semneze Acordul de Asociere, care cuprinde și Acordul de Comerț Liber Aprofundat și Cuprinzător (ACLAC), fapt care nu s-a întâmplat. La 21 noiembrie 2013, Cabinetul de Miniștri al Ucrainei a decis să amâne semnarea acordului, decizia respectivă survenind după două întâlniri ale

președintelui ucrainean, Victor Ianukovici, cu președintele Federației Ruse, Vladimir Putin. În acest sens, comportamentul președintelui Ianukovici l-a repetat pe cel al președintelui Armeniei, Serj Sarkisian, care după o întâlnire cu Vladimir Putin, la începutul lunii septembrie 2013, a decis să renunțe la parafarea Acordului de Asociere cu UE și să pledeze pentru aderarea la Uniunea Vamală.

Se poate afirma că manevrele politice ale lui Vladimir Putin și-au arătat eficiența în fața eforturilor planificate și condiționărilor UE. Este adevărat că Vladimir Putin și-a pregătit îndelung argumentele în competiția cu UE, începîndu-și campania sa electorală pentru cel de al treilea mandat prezidențial cu etalarea ambiției de a transforma Rusia într-un pol de atracție, în primul rînd pentru fostele republici sovietice. În ziarul *Izvestia* din 5 octombrie 2011, sub titlul „Noi propunem un model de integrare supranațională“, Vladimir Putin a dezvăluit tezele planului său:

- Uniunea Euroasiatică se va constitui ca unul dintre polii unei lumi multipolare și va fi, totodată, o punte între Uniunea Europeană și regiunea dinamică a Pacificului;
- la baza Uniunii Euroasiatice, ca parte a Europei Mari, vor sta principii și valori universale de integrare – libertatea, democrația, concurența liberă în economie, astfel încît participanții la proiectul Uniunii Euroasiatice să se integreze mai repede în Europa;
- etapele integraționiste prevăd trecerea de la CSI la Uniunea Vamală, Spațiul Economic Unic, pentru a ajunge la Uniunea Euroasiatică cu 165 milioane de consumatori, cu o legislație unificată și cu asigurarea libertății circulației libere a capitalului, serviciilor, forței de muncă;
- instituțiile supranaționale ale Uniunii Euroasiatice vor avea menirea să asigure reguli comune în domeniile economiei, concurenței, reglementărilor tehnice în agricultură, transport etc.;
- politicile migraționiste vor avea la bază cele mai bune practici ale zonei Schengen;
- crearea și dezvoltarea Uniunii Euroasiatice va avea, la o anumită etapă, drept sarcină crearea unei zone de comerț liber cu UE etc.

Din cele expuse mai sus, vedem că în planul său Vladimir Putin intenționează să adapteze principiile pe care a fost constituită UE la condițiile spațiului postsovietic. Există semne de întrebare în privința aplicabilității principiilor UE pentru crearea Uniunii Euroasiatice. În schimb, partea atractivă a ofertei lui Vladimir Putin este lipsa condițiilor de aderare și potențialul economic, dificil de contestat, bazat pe resursele Rusiei. În privința potențialului Rusiei, există problema capacității de realizare a acestuia, în acest sens existînd ace-

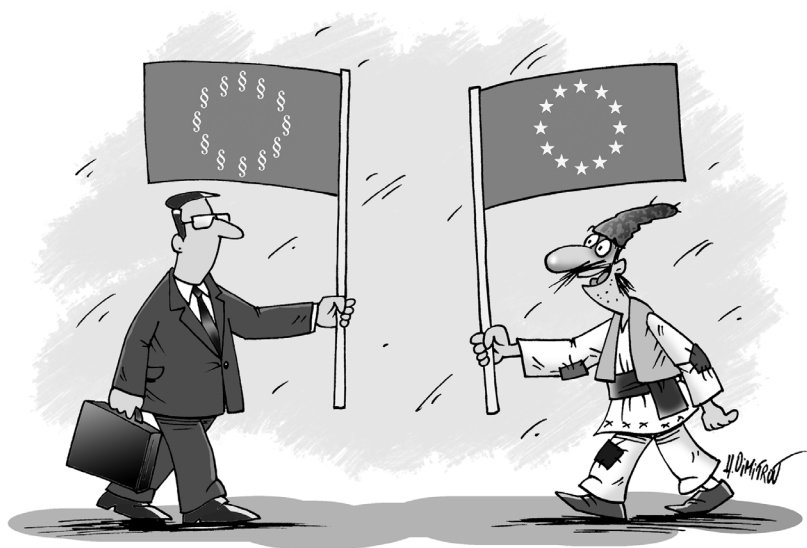
leaiși îndoieli ca și în privința capacității de aplicare a principiilor UE la edificarea Uniunii Euroasiatice.

Totuși, elitele din țările postsovietice, de obicei foarte corupte, în lupta lor acerbă pentru a se menține la guvernare, sînt nevoite să recurgă la diverse compromisuri, pornind de la constrîngerile reale, care se ivesc dintr-o parte sau din alta. Ar fi o greșeală să se afirme că elitele corupte aleg oferta lui Vladimir Putin, cu bariere mai mici. Am putea spune că elementul corupțional împinge elitele spre soluția cu constrîngerile cele mai mici. De exemplu, sondajele de opinie din Republica Moldova arată că actuala elită conducătoare este mai coruptă decît cea care a guvernat acum cinci ani. Cu toate acestea, componentele coaliției de guvernare pledează solidar pentru integrarea europeană din simplul motiv că opoziția a îmbrățișat opțiunea euroasiatică.

În cazul Ucrainei, pare că elita guvernantă a dorit să se asigure că poate juca pe două fronturi, pentru a minimiza efectele alegerii unuia sau altuia dintre polurile de atracție, recurgînd la un comportament oscilant. În cazul Armeniei, factorul esențial a fost cel de securitate. Garanțiile Rusiei pentru Armenia, în confruntarea acesteia cu Azerbaidjan, sînt dificil de supraestimat. Adevărul este că Rusia, la început, s-a înțeles cu Azerbaidjanul să-i vîndă armament, iar apoi a convins Armenia că are nevoie de protecția sa. Rezultatele alegerilor parlamentare din 2012 și a celor prezidențiale din 2013 au arătat care este progresul înregistrat de conducerea lui Saakașvili în procesul de europenizare a Georgiei, doar că relațiile foarte proaste cu Rusia nu permite acestei țări, cel puțin, deocamdată, să opteze pentru un alt pol de atracție decît cel european. Belarus continuă să exploateze cu succes necesitatea Rusiei de a avea parteneri fideli în procesele integraționiste pe care le inițiază, pentru a compensa destrămarea URSS. În sfîrșit, Republica Azerbaidjan, datorită bogățiilor sale naturale, se simte relativ autosuficientă și oarecum echidistantă, atît față de UE, cît și față de Rusia, pentru a nutri speranțe că va putea rezolva problema integrității sale teritoriale.

Integrarea economică

Liberalizarea comerțului între state prin înlăturarea parțială sau deplină a tarifelor vamale în schimburile comerciale are drept scop crearea unor condiții optime pentru dezvoltarea economică. Integrarea economică contribuie la înlesnirea competitivității economice și are loc gradual, realizîndu-se treptat prin crearea: zonei comerțului preferențial; zonei de liber schimb; uniunii vamale (piață comună); uniunii economice; uniunii economice și monetare.

a) Zona comerțului preferențial prevede:

- crearea unui bloc comercial care permite participanților accesul preferențial pe piață la un set prestabilit de bunuri;
- reducerea, dar de cele mai dese ori, nu și înlăturarea totală a tarifelor. Tarifele preferențiale generează conflicte, fiindcă prin acestea se face abstracție de la regulile OMC privind uniformizarea tarifelor pentru statele membre ale OMC;
- necesitatea pregătirii pentru treapta următoare a integrării economice – zona de liber schimb.

b) Zona de liber schimb prevede:

- crearea unui bloc comercial, ai căror membri au semnat un Acord de Liber Schimb (*Free Trade Agreement (FTA)*);
- eliminarea, aproape completă, a tarifelor, cotelor de import și preferințelor;
- negocierea foarte abilă, întrucât acordul de liber schimb este recomandat atunci când structurile economice ale țărilor sînt complementare;
- excluderea politicilor tarifare comune în raport cu alte țări;
- pregătirea pentru evitarea reexporturilor prin utilizarea sistemului originii mărfurilor, care prevede o cotă minimă a materialelor originare din țara respectivă și contribuția cu o parte din valoarea adăugată în țara dată.

c) Uniunea vamală prevede:

- crearea unui bloc comercial între țările ce fac parte dintr-o zonă de liber schimb, care au stabilit tarife externe comune. Scopul aderării la uniunile vamale ține de creșterea eficienței economice, consolidarea relațiilor politice și culturale între statele membre. Uniunile vamale se stabilesc prin intermediul pactelor comerciale;
- promovarea unor politici comerciale externe comune, dar cu utilizarea (uneori) a diferitor cote de import;
- promovarea unor politici comune în domeniul concurenței.

d) Uniunea economică prevede:

- crearea unui bloc comercial cu o piață comună și uniune vamală;
- reglementări comune referitoare la producerea bunurilor, libertatea de mișcare a bunurilor și serviciilor, precum și a factorilor de producție – capitalului și forței de muncă, dar și adaptarea unei politici comerciale externe comune (adesea, adoptarea unei valute comune).

e) Uniunea economică și monetară prevede:

- crearea unui bloc comercial ce stabilește o uniune economică – piața comună și uniunea vamală, la care se adaugă uniunea monetară. Trebuie să se facă o distincție între Uniunea Economică și Monetară (UEM) și, pur și simplu, o uniune monetară care nu impune necesitatea pieței comune. UEM se stabilește printr-un pact monetar;
- acceptarea de principiu a următorului „seminivel” de integrare, cum ar fi uniunea fiscală, care prevede integrarea politicilor fiscale ale națiunilor. În SUA, de exemplu, politicile fiscale sînt promovate, în mare măsură, de Guvernul Central, care stabilește taxe, împrumuturi, cheltuieli. În UE se discută despre o eventuală creare a uniunii fiscale, în prezent, problema taxelor și a cheltuielilor rămînînd a fi apanajul guvernelor naționale, ca indicator al suveranității lor. Totuși, UE are anumite prerogative în stabilirea nivelului TVA (taxă pe consum) și tarifelor externe. Se crede că un nivel mai înalt al integrării fiscale în Zona Euro ar putea contribui la soluționarea crizei Datoriilor Suverane. În 2010, s-au întreprins anumiți pași în vederea reformării Pactului de Stabilitate prin intensificarea cooperării fiscale. În februarie 2011, Franța și Germania au semnat un „Pact de Competitivitate”, pentru a întări politicile economice în Zona Euro.

Ultima treaptă a integrării economice presupune crearea unei federații de state. Revenind la situația actuală a Republicii Moldova, menționăm că în raport cu statele din CSI, țara noastră se află pe al doilea nivel de integrare eco-

nomică. Republica Moldova a semnat, la 18 octombrie 2011, Acordul privind Zona de Liber Schimb în CSI (summitul șefilor de guverne CSI de la Sankt-Petersburg), care prevede aprobarea nomenclatorului produselor supuse tarifării vamale, fixează tarifele existente, simplifică baza legislativă a relațiilor comerciale bilaterale între statele CSI. În raport cu UE, Republica Moldova se află încă pe prima treaptă a integrării economice, avînd regimul de Preferințe Comerciale Autonome (ATP), care se va implementa pînă la expirarea lui, în 2015. Pînă atunci, există șanse reale ca noul Acord de Asociere a Republicii Moldova cu UE să fie ratificat.

IV. CINCI MITURI DESPRE ACORDUL DE ASOCIERE CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Adrian Lupușor

În ajunul summitului Parteneriatului Estic de la Vilnius, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat o declarație privind susținerea procesului de integrare europeană a Republicii Moldova. În esență, documentul este o continuare logică a manifestației „Pro Europa” care a avut loc pe 3 noiembrie 2013, în Chișinău, și vine să reafirme importanța vectorului de integrare europeană pentru RM, inițiat încă în 2005. În pofida acestui fapt, elitele politice și societatea sînt mai polarizate ca niciodată în ceea ce privește parcursul european al Republicii Moldova. Astfel, dacă în 2005 o declarație similară a fost votată cu unanimitate de voturi, în 2013 aceasta a fost susținută doar de 58 din 101 deputați. Totodată, potrivit sondajelor, ponderea populației care împărtășește opțiunea de aderare la UE este similară cu cea a populației care înclină spre integrarea euroasiatică¹. În același timp, o bună parte din populație rămîne indecisă. Cu siguranță, o explicație ține de nivelul scăzut de informare a populației cu privire la procesul de integrare europeană. Drept rezultat, în societatea moldovenească persistă o serie de mituri despre implicațiile semnării Acordului de Asociere cu UE, care alimentează și reticența populației vizavi de acest proces. În continuare, vom demonta cinci asemenea mituri.

¹ Barometrul de Opinie Publică (aprilie, 2013): „Dacă totuși ar trebui de ales, în cadrul unui referendum, între aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și aderarea RM la Uniunea Vamală (Rusia-Belarus-Kazahstan): 19% ar vota pentru aderarea la UE, 17% - pentru aderarea la UV, 52% nu au răspuns, 10% au afirmat că nu sînt decizi și 2% au afirmat că nu vor participa”.

Sondajul „Vox Populi” (noiembrie, 2013): „Dacă duminica viitoare ar avea loc un referendum privind opțiunea de aderare a Republicii Moldova, 42% dintre respondenți ar opta pentru Uniunea Europeană, iar 38% - pentru Uniunea Euroasiatică.

Mitul nr. 1: Federația Rusă este principala piață de desfacere pentru exportatorii moldoveni

Unul din principalele argumente invocate împotriva semnării Acordului de Asociere cu UE și în favoarea aderării la Uniunea Vamală „Rusia-Belarus-Kazahstan” este faptul că Federația Rusă este principala piață de desfacere pentru producătorii autohtoni. În realitate, argumentul este unul fals, iar pentru a ne convinge de aceasta, vom face referință la datele statistice disponibile.

Pe parcursul ultimilor ani, principala piață de desfacere pentru produsele moldovenești este cea a Uniunii Europene, iar începînd cu 2006, aceasta devansează piața CSI în mod constant. Astfel, la finele anului 2012, spre UE au fost direcționate 45,7% din totalul de exporturi, în timp ce CSI a atras 40,5%².

Într-adevăr, analiza la nivel de țări sugerează că cel mai important partener comercial al Republicii Moldova în derularea exporturilor este Federația Rusă (30,3% din exporturi în 2012). Totuși, circa două treimi din aceste exporturi sînt, de fapt, re-exporturi. Spre deosebire de re-exporturile în UE sau Turcia, care implică tranzacții de tip *lohn*³, re-exporturile în Federația Rusă nu contribuie substanțial la crearea de noi locuri de muncă și nici la dezvoltarea economică, deoarece acestea nu implică activități intense de procesare. De fapt, o bună parte din aceste re-exporturi sînt operate de unii rezidenți ai zonelor economice libere care reușesc să modifice poziția tarifară a produselor importate, fapt ce permite acestora să le exporte ulterior în Federația Rusă cu certificate de origine din Republica Moldova.

Spre exemplu, circa 96% din exporturile de produse farmaceutice și 41% din exporturile de fructe proaspete, care constituie circa o pătrime din exporturile moldovenești în Federația Rusă (2012), sînt de fapt re-exporturi⁴. În același timp, dacă analizăm „exporturile pure”, care includ mărfurile produse nemijlocit pe teritoriul Republicii Moldova, ponderea Federației Ruse se reduce la doar 17,5% din totalul de exporturi, principala piață de desfacere în acest caz fiind cea a României (19,5%).

Mit demontat: Piața rusească este importantă, însă nu este crucială pentru economia Republicii Moldova. Mai mult decît atît, potrivit estimărilor econometrice, eventualele fluctuații economice din UE au un impact de circa două ori mai mare asupra economiei moldovenești față de fluctuațiile din spațiul

² Biroul Național de Statistică.

³ Import de materie primă care este prelucrată pe loc și ulterior exportată în țara comanditarului.

⁴ Conform datelor UN COMTRADE pentru anul 2012.

CSI.⁵ Totodată, în baza unui model gravitațional al comerțului exterior al Republicii Moldova, putem concluziona că companiile exportatoare moldovenești au devenit mult mai profund ancorate în economia comunitară pe parcursul anilor 2010-2012, în comparație cu perioada 2007-2009⁶.

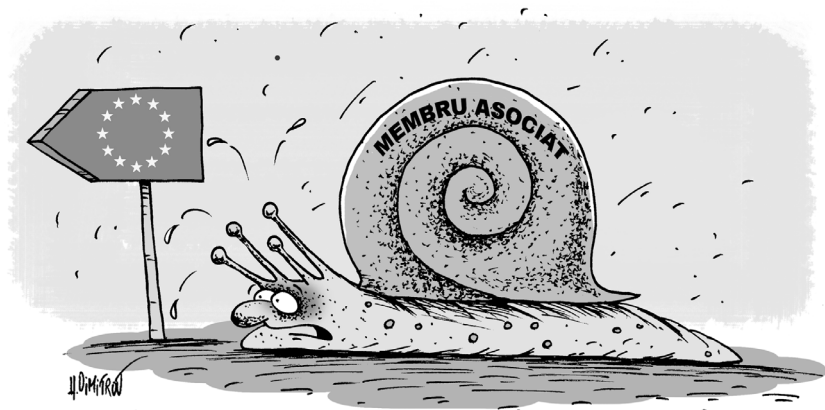
Mitul nr. 2: Semnarea Acordului de Asociere cu UE de către Republica Moldova va duce la pierderea pieței CSI

Pierderea pieței rusești este un alt argument fals, vehiculat deseori ca „sperietoare”, pentru a compromite dezideratul semnării Acordului de Asociere cu UE. Adevărul este că Acordul de liber schimb aprofundat și cuprinzător, care este parte componentă a Acordului de Asociere, este compatibil cu alte acorduri de liber schimb de care beneficiază Republica Moldova. Din acest context nu face excepție nici Acordul de liber schimb cu țările CSI. Astfel, în urma semnării Acordului de Asociere cu UE, Republica Moldova își va putea exporta mărfurile fără taxe vamale atât în UE, cât și în CSI. Mai mult decât atât, în aceste condiții, va intra în vigoare și Acordul de liber schimb cu Turcia, care în prezent este a treia, după importanță, piață de desfacere pentru exporturile moldovenești. Deoarece standardele UE sînt recunoscute pe plan mondial, odată cu accesul Republicii Moldova la piața comunitară, pentru producătorii autohtoni, în mod automat, se deschid și alte piețe mondiale importante (de exemplu, SUA sau China).

Mit demontat: Acordul de Asociere cu UE va crea premisele necesare pentru diversificarea piețelor de desfacere pentru producătorii din Republica Moldova și nu implică pierderea altor piețe. Evident, pe termen scurt, există riscul ca Federația Rusă să aplice din nou unele restricții la importul de vinuri, fructe sau alte produse moldovenești. Însă acestea nu vor putea fi menținute pe o perioadă lungă de timp, avînd în vedere caracterul lor politic și existența Ar-

⁵ A. Lupușor, A. Babin, A. Popa (2012), *Cît de vulnerabilă este economia moldovenească la șocurile economice externe? Prognose pentru 2012*, EXPERT-GRUP, <http://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/354-c%C3%A2t-de-vulnerabil%C4%83-este-economia-moldoveneasc%C4%83-la-%C8%99ocurile-economice-externe?-prognose-pentru-2012&category=81>

⁶ A. Lupușor (2013), *Poate oare reducerea exporturilor Moldovei spre UE din 2012 să afecteze procesul de negocieri pentru crearea zonei de liber schimb aprofundat și cuprinzător?*, EXPERT-GRUP, <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/710-poate-oare-reducerea-exporturilor-moldovei-spre-ue-din-2012-s%C4%83-afecteaza-procesul-de-negocieri-pentru-crearea-zonei-de-liber-schimb-aprofundat-%C8%99i-cuprinz%C4%83tor?-prognose-pentru-2013>

bitrajului OMC, unde asemenea practici pot fi contestate oricând⁷. Să reținem și faptul că impactul restricțiilor respective tinde să se diminueze în timp datorită reorientării producătorilor moldoveni spre alte piețe, embargoul aplicat în 2006 de către Rusia la importul de vinuri moldovenești servind drept un exemplu elocvent în acest sens.

Mitul nr. 3: Economia din raioanele de est ale Republicii Moldova va avea de pierdut în urma semnării Acordului de Asociere cu UE

Într-adevăr, semnarea Acordului de Asociere cu UE ar putea implica o serie de costuri pentru economia regiunii transnistrene. Riscurile majore țin de eliminarea tarifelor vamale aplicate de autoritățile din regiune, care în prezent constituie în medie circa 7,3%, față de 4,6% aplicate pe restul teritoriului Republicii Moldova. Prin urmare, liberalizarea politicii tarifare ar putea cauza reducerea veniturilor bugetare ale regiunii cu circa 6%-10% și ar putea expune companiile locale la un șoc competitiv major.

Cu toate acestea, estimările econometrice ale EXPERT-GRUP⁸ și ale altor organizații internaționale⁹ relevă faptul că beneficiile semnării Acordului vor depăși esențial costurile menționate. Principalele avantaje țin de:

⁷ Atît Republica Moldova (din 2001), cît și Federația Rusă (din 2012) sînt membre ale Organizației Mondiale a Comerțului.

⁸ A. Lupușor, A. Fală, D. Cenușă (2013), *Quo vadis Moldova: integrarea Europeană, integrarea Euroasiatică sau status quo?*, EXPERT-GRUP, <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/849-quo-vadis-moldova-integrarea-european%C4%83-integrarea-euroasiatic%C4%83-sau-status-quo?&category=7>

⁹ *The Impact of the EU-Moldova DCFTA on the Transnistrian Economy: Quantitative Assessment under Three Scenarios* (2013), BE Berlin Economics GmbH, http://get-moldau.de/download/policypapers/2013/2013.06.04_DCFTA%20Transnistria_en.pdf

- extinderea accesului la piața comunitară pentru cei mai importanți producători din regiune, care în prezent absoarbe circa 45% din totalul de exporturi operate de companiile din regiune;
- ieftinirea materiei prime importate de companiile din regiunea transnistreană și, drept rezultat, creșterea competitivității acestora;
- diminuarea barierelor non-tarifare pe piața UE, în rezultatul implementării cerințelor minime de calitate;
- ameliorarea substanțială a climatului de afaceri din regiune și, drept rezultat, impulsivarea activității investiționale.

Mit demontat: În pofida costurilor și riscurilor existente, creșterea oportunităților de export și ameliorarea climatului de afaceri urmează să contribuie cu circa 3%-5% la creșterea economiei regionale pe termen lung.

Mitul nr. 4: Semnarea Acordului de Asociere cu UE va „distrage producătorul autohton“

Acest mit este alimentat de necesitatea eliminării de către Republica Moldova a tarifelor vamale la importurile din UE și Turcia, fapt ce ar putea expune produsele autohtone la o concurență acerbă cu mărfurile importate. Însă argumentul respectiv este unul fals atât din punct de vedere tehnic, cât și conceptual.

Din punct de vedere tehnic, politica tarifară a Republicii Moldova este deja relativ liberalizată, cele mai mari tarife vamale fiind aplicate la importul de produse agricole, pentru care este prevăzută o perioadă de tranziție de până la zece ani. Deci, Acordul de Asociere nu va obliga autoritățile de la Chișinău să elimine imediat tarifele vamale, ci va oferi o perioadă de timp suficientă pentru a permite companiilor autohtone să se modernizeze și să producă mărfuri mai eficiente și mai calitative. În același timp, liberalizarea comerțului va permite celor mai competitive companii să-și extindă afacerile. Astfel, conform estimărilor econometrice, diferite ramuri industriale urmează să crească cu rate cuprinse între 3% și 21%, exporturile – cu 11,3%, iar Produsul Intern Brut al țării – cu 6,4%¹⁰.

Din punct de vedere conceptual, autoritățile trebuie să fie preocupate mai mult de consumatorul autohton, decât de producătorul autohton. În prezent, sub paravanul „protejării producătorului autohton“, diverse companii reușesc

¹⁰ A. Lupușor, A. Fală, D. Cenușă (2013), *Quo vadis Moldova: integrarea Europeană, integrarea Euroasiatică sau status quo?*, EXPERT-GRUP, <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/849-quo-vadis-moldova-integrarea-european%C4%83-integrarea-euroasiatic%C4%83-sau-status-quo?&category=7>

să facă lobby în favoarea instituirii unor tarife vamale protecționiste. Însă prețul acestor măsuri este plătit de consumatori prin intermediul unor prețuri mai mari și produse mai puțin calitative. Problema este relevantă în special pentru industria agroalimentară. Acordul de Asociere urmează să reechilibreze balanța în favoarea consumatorilor, prin asigurarea unei competiții oneste între producători și asigurarea unor standarde clare de calitate. Potrivit estimărilor EXPERT-GRUP, în rezultatul liberalizării comerțului cu UE, prețurile pentru bunurile de consum urmează să scadă cu 9% pentru îmbrăcăminte, cu 3,3% pentru textile, cu 7,1% pentru uleiuri și grăsimi vegetale și animale, cu 3,4% pentru legume și fructe și cu 2,1% pentru băuturi alcoolice și nealcoolice¹¹. Aceasta va permite creșterea cheltuielilor de consum a gospodăriilor casnice cu circa 7,8%.

Mit demontat: Este adevărat că unii producători, care se vor dovedi a fi necompetitivi, vor fi forțați să plece de pe piață. Însă, în așa mod, aceștia vor face loc altor companii capabile să producă mărfuri mai calitative și mai eficiente. Totodată, riscul competițiilor va fi atenuat de perioadele lungi de tranziție pentru cele mai sensibile sectoare (de exemplu, sectorul agroalimentar). În schimb, majoritatea ramurilor industriale urmează să beneficieze de pe urma semnării Acordului, iar exporturile – să crească. Iar consumatorii vor avea acces la o gamă largă de produse mai calitative și, în același timp, mai ieftine.

Mitul nr. 5: Semnarea Acordului de Asociere cu UE implică aderarea Republicii Moldova la spațiul comunitar și NATO

În mod indubitabil, implementarea prevederilor Acordului de Asociere cu UE va apropia Republica Moldova de valorile europene și va facilita integrarea economică și asocierea politică a acesteia în spațiul comunitar. Însă, semnarea Acordului nu presupune și acordarea statutului de candidat pentru aderarea la UE, cu atât mai mult la NATO. Mai curînd, importanța Acordului de Asociere și, respectiv, a Acordului de liber schimb aprofundat și cuprinzător cu UE este determinată de faptul că acesta încununează trecerea la a doua etapă de integrare economică: de la Preferințele Comerciale Autonome (ATP) la eliminarea mutuală a tuturor taxelor vamale între părțile semnatare.

¹¹ V. Prohnițchi (2011), *Compararea strategică a opțiunilor integraționiste ale Republicii Moldova*, EXPERT-GRUP, <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/306-compararea-strategic%C4%83-a-op%C8%9Biunilor-integra%C8%9Bioniste-ale-republicii-moldova-integrarea-economic%C4%83-aprofundat%C4%83-%C8%99i-cuprinz%C4%83toare-cu-ue-versus-aderarea-la-uniunea-vamal%C4%83-rusia-belarus-kazahstan>

Mit demontat: Semnarea și implementarea Acordului de Asociere creează condițiile necesare pentru o integrare mai profundă în spațiul comunitar, însă nu conferă Republicii Moldova în mod expres statutul de candidat pentru UE sau o perspectivă europeană clară. Perspectivile clare privind aderarea la UE vor apărea odată cu implementarea unui șir de reforme sistemice menite să modernizeze sistemul de justiție, să diminueze esențial corupția în toate domeniile și la toate nivelele și să asigure un climat de afaceri cu adevărat prietenos. Însă, aceasta depinde strict de voința politică și capacitățile factorilor de decizie locali. Cu toate acestea, implementarea Acordului de Asociere constituie o premisă importantă în această direcție.

În concluzie, reiterăm că Acordul de Asociere cu UE nu va duce la „distrugerea producătorului autohton” și la pierderea pieței CSI pentru exportatorii moldoveni, nu va duce economia regiunii transnistrene la colaps, și nu implică aderarea țării noastre la UE și NATO. În schimb, semnarea și implementarea corespunzătoare a acestui Acord va asigura creșterea economică pe ambele maluri ale Nistrului, drept rezultat al diversificării piețelor de desfacere pentru companiile locale, al sporirii consumului și investițiilor. Nu în ultimul rând, Acordul setează un complex de standarde și reguli de joc care deja funcționează în alte țări europene, implementarea cărora este compatibilă cu obiectivul de modernizare a Republicii Moldova.

V. CE URMEAZĂ DUPĂ VILNIUS? PROVOCĂRILE IMPLEMENTĂRII ACORDULUI DE ASOCIERE CU UE

Alexandru Fala

Republica Moldova a ales calea integrării europene drept principal obiectiv strategic al politicii externe și interne. Un prim pas spre realizarea acestui deziderat constă în semnarea și intrarea în vigoare a Acordului de Asociere cu UE – un tratat ce va asigura o apropiere mai amplă dintre Republica Moldova și comunitatea europeană. După o perioadă de ajustări preliminare și derulare a negocierilor, sîntem în faza de parafare a Acordului de Asociere cu UE. La sfîrșitul lunii noiembrie 2013, la Vilnius, Republica Moldova urmează să parafazeze Acordul de Asociere cu UE (AA). Acest tip de acord presupune crearea de legături speciale, privilegiate, cu o țară terță, care trebuie, cel puțin într-o anumită măsură, să facă parte din sistemul economic al UE. De obicei, Acordul de Asociere cu UE asigură accesul produselor din statul terț pe piața comunitară internă, de asemenea, oferă asistență pentru promovarea reformelor. În schimb, țara terță acceptă armonizarea legislației naționale cu cea a UE. În același timp, semnarea unui acord de asociere nu implică automat o eventuală aderare a acesteia țări terțe la UE¹.

Pentru intrarea în vigoare a prevederilor Acordului de Asociere, e nevoie de parcurs cîteva etape. Parafarea reprezintă o procedură de autentificare a textului Tratatului UE, ce are loc după negocierea textului Acordului. Negocierile pe marginea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și UE au luat sfîrșit la 12 iunie 2013, după care cele două părți au demarat procedurile ce

¹ R. Petrov, *Association agreement versus partnership an cooperation agreement. What is the difference?*, 2011, disponibil pe: <http://www.easternpartnership.org/community/debate/association-agreement-versus-partnership-co-operation-agreement-what-difference>

urmează să ducă la parafarea Acordului². Prin parafare se va **certifica faptul că textul Acordului de Asociere este elaborat definitiv și nu poate fi modificat**. În același timp, parafarea nu obligă părțile să semneze Acordul. După definitivarea textului Tratatului UE, și Republica Moldova urmează să-și exprime consimțământul privind semnarea Acordului. Ulterior, se intră în proceduri pentru pregătirea semnării Acordului de Asociere. Parafarea Acordului nu va produce anumite efecte pentru părți. Următoarea etapă după semnarea Acordului de Asociere este ratificarea acestuia de către Parlamentul Republicii Moldova, pe de o parte, și de către Parlamentul European, dar și de către parlamentele naționale, pe de altă parte. În Acord poate să existe prevederi care să intre în vigoare imediat după semnare³.

În cazul Republicii Moldova, dimensiunea economică a Acordului de Asociere este reprezentată de Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ALSAC). În linii generale, ALSAC presupune crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre UE și Republica Moldova (ZLSAC), ce prevede liberalizarea schimburilor comerciale, și care se va materializa prin anularea mutuală a tarifelor vamale și a altor restricții în comerțul dintre aceste entități. Eliminarea barierelor în derularea tranzacțiilor transfrontaliere în cadrul ZLSAC va stimula comerțul exterior al Republicii Moldova și va facilita accesul businessului din Republica Moldova la tehnologiile moderne utilizate în UE. Exportul va crește cu 11,3%, în timp ce importul se va majora doar cu 6,1%⁴. Datorită acestor evoluții, în mai multe sectoare economice, volumul producției se va majora cu rate cuprinse între 1,9 și 21,3%⁵.

În același timp, crearea ZLSAC comportă anumite riscuri pentru economia națională. Principalele riscuri vor fi determinate de creșterea concurenței pentru producătorii autohtoni odată cu venirea pe piața moldovenească a producătorilor de bunuri importate din UE. Eliminarea tarifelor vamale la importurile din UE va expune unele ramuri mai puțin competitive la șocuri negative. Întreprinderile mai puțin eficiente, care nu vor reuși să se adapteze la noile rigori și care vor fi necompetitive în raport cu concurenții săi din UE, în mod evident,

² I. Batin, *Noțiunea de parafare și consecințele juridice ale parafării*, 2013, disponibil la: <http://moldovacrestina.md/blog/notiunea-de-parafare-summit-Vilnius.html>

³ M. Galben, *Acordul de Asociere: procedură și conținut*, 2013, disponibil la: <http://www.ipn.md/ro/special/57276>

⁴ A. Lupușor, A. Fală, D. Cenușă, *Quo vadis Moldova: integrarea Europeană, integrarea Euroasiatică sau status quo?*, „EXPERT-GRUP”, 2013, p. 22, disponibil la: <http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/849-quo-vadis-moldova-integrarea-european%C4%83-integrarea-euroasiatic%C4%83-sau-status-quo?&category=7>

⁵ *Ibidem*, p. 22

vor avea de suferit. Acest lucru se va resimți mai ales în cazul produselor agro-alimentare, unde nivelul de protecție este mult mai mare, iar cerințele comunitare de calitate sînt mult mai stricte. Printre acestea se numără produsele din carne, produsele lactate, produsele zaharoase, sucurile, fructele⁶. O bună parte din întreprinderile care activează în sectorul agroalimentar vor fi afectate de noile schimbări mai ales în prima perioadă după liberalizarea comerțului cu UE. Astfel, aderarea la ZLSAC va duce la reducerea producției agricole cu circa 3%⁷. Contractarea anumitor sectoare va cauza disponibilizări de personal, ceea ce va genera creșterea ratei șomajului. La fel, autoritățile publice și companiile locale vor trebui să depună eforturi considerabile pentru a se alinia la standardele de calitate ale UE.

Totodată, efectele pozitive vor fi cu mult peste riscuri. Astfel, aderarea Republicii Moldova la ZLSAC va duce la o creștere economică de 6,4%, iar eforturile pentru adoptarea standardelor comunitare vor fi pe deplin compensate, deoarece acestea sînt recunoscute pe plan internațional, ceea ce înseamnă că producătorii autohtoni își vor putea exporta mărfurile practic în orice colț al lumii⁸.

În același timp, energizarea procesului de reforme după aderarea la ZLSAC este imperativă. Pe de o parte, realizarea eficientă și rapidă a reformelor va amortiza efectele adverse induse de semnarea ALSAC, iar pe de altă parte, va crește competitivitatea economiei naționale. Crearea ZLSAC după semnarea Acordului, nu va reprezenta doar un regim de liber schimb, ci va include armonizarea legislativă și restructurarea instituțională. Pentru aceasta, prin aderarea la ZLSAC, Republica Moldova va fi antrenată într-un proces complex de reformare. În fond, ZLSAC conține elementele necesare pentru formarea unui mediu propice dezvoltării afacerilor⁹.

Republica Moldova va trebui să realizeze ajustări importante la standardele europene într-un șir de domenii, cum ar fi: reglementările tehnice, mediul concurențial sau facilitarea comerțului. În acest sens, Guvernul Republicii Moldova va trebui să realizeze un set amplu de reforme. În acest sens, a fost elaborată „Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova“, ce cuprinde o matrice de politici cu obiective specifice setate și acțiuni preconizate pentru realizarea acestor scopuri¹⁰. La fel, în „Foaia de parcurs“

⁶ *Ibidem*, p. 22

⁷ *Ibidem*, p. 22

⁸ *Ibidem*, p. 22, p.8

⁹ *Ibidem*, p. 13

¹⁰ *Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova*, disponibil la: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=1128>

sînt indicate directivele UE la care trebuie racordată legislația națională pentru a asigura buna implementare a ALSAC. Totuși, în această „Foie de parcurs” este prezentată doar o viziune parțială asupra întregului spectru de restructurări ce trebuie realizat în vederea exploatării la maxim al beneficiilor produse de funcționarea ZLSAC.

În domeniul infrastructurii calității există probleme grave ce se referă la gradul redus de implementare a standardelor europene, dotarea tehnică insuficientă a laboratoarelor, lipsa laboratoarelor acreditate și recunoscute în UE, deficitul de capital uman în domeniul standardizării și certificării și plasarea pe piață a produselor ce nu corespund standardelor de calitate. În materie de reglementări și standarde tehnice, reformele vor fi axate pe: continua aliniere a legislației naționale care reglementează produsele industriale cu *acquis*-ul comunitar; consolidarea instituțională a organului național de standardizare și metrologie, precum și stabilirea unui sistem operațional și eficient de supraveghere a pieței în conformitate cu practicile UE.

La capitolul concurenței pe piață, Republica Moldova are deficiențe grave. Conform Raportului Global de Competitivitate 2013-2014, realizat pe un eșantion de 148 de state, Republica Moldova este codașă în asigurarea mediului concurențial și ocupă următoarele poziții: intensitatea concurenței – 119, nivelul dominației pe piață – 133 și eficiența politicilor antimonopol -133¹¹.

¹¹ *World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2013–2014*, 2013, p. 279, disponibil la: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf

Deținerea pozițiilor dominante în mai multe sectoare ale economiei naționale de către un număr limitat de agenți economici, existența diverselor bariere ne-tarifare și administrative ce favorizează utilizarea practicilor anticoncurențiale, precum și angajarea formală a instituțiilor publice, în special, a Consiliului Concurenței, și a capacităților limitate ale acestei autorități în promovarea politicilor antimonopol sînt factori ce mențin calitatea defectuoasă a mediului concurențial în Republica Moldova. În vederea favorizării concurenței, eforturile Republicii Moldova trebuie orientate spre îmbunătățirea capacităților instituționale ale Consiliului Concurenței, elaborarea principiilor de evaluare a practicilor de limitare a concurenței și de calcul al amenzilor pentru aceste acțiuni, adoptarea unui sistem operațional de control al ajutoarelor de stat, asigurarea transparenței în acordarea ajutoarelor de stat.

În cazul Republicii Moldova, realizarea tranzacțiilor este limitată de constrîngerile de ordin instituțional, legislativ și de reglementare. În vederea facilitării comerțului, e necesară implementarea standardelor și instrumentelor internaționale în domeniul comerțului extern și a procedurilor vamale, elaborate de către Organizația Mondială a Vămirilor și Organizația Mondială a Comerțului, simplificarea procedurilor vamale prin aplicarea controalelor bazate pe analiza de risc. Concomitent, punerea în aplicare a ALSAC va impune operatorii să se conformeze măsurilor sanitare, fitosanitare, veterinare și altor standarde aplicate în UE, pentru a putea accesa piața comunitară. În acest sens, Republica Moldova va trebui să continue procesul de armonizare la rigurile comunitare.

Vor trebui operate schimbări și în alte sectoare, cum ar fi: servicii, achiziții publice sau protejarea proprietății intelectuale. Și în aceste domenii e necesară ralierea la standardele europene și internaționale și dezvoltarea unui cadru instituțional și regulator adecvat. De asemenea, un rol semnificativ ar trebui acordat domeniului energetic. Pe acest segment este imperativă sporirea eficienței energetice și diversificarea surselor de furnizare a energiei.

În același timp, un rol decisiv în realizarea acestor reforme le revin instituțiilor publice. Calitatea îndoielnică a funcționării instituțiilor publice este considerată drept o constrîngere majoră pentru dezvoltarea Republicii Moldova¹², or, o asemenea situație ar putea crea efecte adverse. Reticența instituțiilor față de noile cerințe ar putea determina o abordare pur formală, bazată doar pe transpunerea reglementărilor europene în acte normative naționale, implementarea acestora în practică fiind doar mimată. Evident că

¹² *Foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova*, p. 20-21, disponibil la: <http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=1128>

În asemenea condiții, aderarea la ALSAC ar genera costuri enorme. În acest context, pentru a asigura buna funcționare a ALSAC, este extrem de important să se pună în aplicare reglementările și normele europene preluate. De asemenea, sporirea eficienței și calității instituțiilor publice devine o prioritate majoră pentru Republica Moldova. În acest sens, cele mai importante sînt reforma justiției și combaterea corupției. Trebuie aplicate măsuri ce se referă la: sporirea transparenței actului decizional, implementarea practicilor comerciale în activitatea instituțiilor publice, îmbunătățirea modalităților de angajare a funcționarilor publici, implementarea unor noi scheme de salarizare ce ar crește eficiența activităților.

Parafarea Acordului de Asociere este o procedură preliminară și nu va avea efecte negative pentru părți. După semnarea și parafarea Acordului, Republica Moldova va avea de înfruntat mai multe repercusiuni. ALSAC este parte componentă a Acordului de Asociere și prevede instituirea unei zone de comerț liber dintre Republica Moldova și UE. În cadrul ZLSAC, comerțul transfrontalier se va derula fără plata tarifelor vamale. Acest cadru va stimula comerțul extern al Republicii Moldova și va contribui la creșterea economică a țării. Totuși, aderarea la ZLSAC va pune statul moldovenesc în fața mai multor provocări. Liberalizarea comerțului va presa producătorii autohtoni să fie mai competitivi și va determina contractarea unor sectoare. În același timp, crearea ZLSAC va impune promovarea unui spectru larg de reforme și ajustări la normele europene. Printre acestea se numără ralierea la standardele UE și ulterioara lor implementare în diverse sectoare: reglementări tehnice, mediu concurențial, facilitarea comerțului, servicii, achiziții publice etc. Realizarea acestor reforme are un scop dublu: pe de o parte, ameliorarea efectelor din prima fază de funcționare a ZLSAC și grăbirea perceperii influențelor pozitive generate de ratificarea ALSAC, iar pe de altă parte, consolidarea capacităților competitive ale economiei naționale. În realizarea acestor schimbări, un rol decisiv îl au instituțiile publice. Calitatea rea a instituțiilor publice reprezintă un risc major pentru buna implementare a prevederilor ALSAC. În acest sens, reformarea administrației publice trebuie realizată urgent și într-un mod autentic.

VI. IMPORTANȚA PARTENERIATULUI ESTIC ȘI ROLUL REPUBLICII MOLDOVA ÎN CADRUL ACESTUI ACORD

Denis Cenușă

Gîndit inițial ca element de echilibrare a Politicii Europene de Vecinătate, cu includerea unei dimensiuni estice pronunțate, Parteneriatul Estic (PaE) a căpătat, în cele din urmă, diverse semnificații suplimentare, atît pentru Uniunea Europeană, cît și pentru statele beneficiare. În linii mari, Parteneriatul Estic poate fi definit ca un sistem de instrumente prin care UE relaționează cu vecinătatea estică după lărgirea din 2004-2007. Sprijinit financiar de către contribuabilii europeni, PaE servește în mod prioritar intereselor UE, care rezidă în constituirea unei vecinătăți stabile și prospere. Aceasta justifică interesul major al UE pentru realizarea reformelor în proximitatea sa geografică. Rolul edificator al reformelor este văzut în combinație cu construirea unor instituții de stat eficiente și stabile¹, care ar putea conferi reformelor un caracter sustenabil și neîntrerupt. Mai mult decît atît, funcționalitatea instituțiilor este asociată cu predictibilitatea și durabilitatea regimurilor democratice din țările Parteneriatului Estic, inclusiv din Republica Moldova.

¹ PaE prevede asigurarea stabilității instituțiilor prin instrumentul „*Comprehensive Institution Building*“, care se concentrează pe fortificarea capacităților principalelor instituții, de care depind calitatea reformelor prevăzute în Acordul de Asociere, în diverse domenii: supravegherea siguranței produselor, drepturile de proprietate intelectuală, managementul frontierei sau barierele tehnice în calea comerțului. Disponibil la: <http://ncu.moldova.md/public/files/acorduri/2010/CIB%20FWD%20Moldova%20signed.pdf>

Particularitățile Parteneriatului Estic

Din perspectivă europeană, Parteneriatul Estic este definit drept un mijloc de apropiere a vecinilor estici de Uniunea Europeană (UE)². Preconizatul „*rapprochement*” cu statele PaE include în sine amplificarea conexiunii pe latura politică, dar și aprofundarea integrării economice. Aceste aspecte sînt bazele Acordului de Asociere (AA), care înglobează și prevederile ce se referă la constituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (ZLSAC). Totodată, PaE exclude orice posibilitate de oferire a unei perspective europene explicite. Cu toate acestea, logica după care se conduc europenii în limitele Parteneriatului se bazează pe aceeași relație de cauzalitate și condiționalitate care s-a impus și pentru procesul de lărgire a UE.

Pentru a se apropia de UE pînă la un nivel avansat, țările partenere trebuie, pentru început, să îndeplinească prevederile Acordurilor de Asociere. Prin urmare, reformele sînt atît o condiție, cît și un mecanism în sine. Prin aceasta, trebuie de subînțeles implementarea unui set de reforme social-economice, dar și politice.³

Pentru a efectua reformele, UE oferă asistență financiară și tehnică (bugetul PaE a numărat 2,5 mld. Euro, oferit prin IEVP⁴, pentru perioada 2010-2013). Particularitatea dată este comparabilă cu modelul aplicat în cazul statelor incluse în lista potențialilor membri ai UE, pentru care reformele sînt o condiționalitate imuabilă. În schimb, țărilor din PaE le este oferită posibilitatea asocierii politice și a integrării economice cu UE, dar și facilitarea participării în cadrul politicilor europene. Adică, convergența necondiționată politică, economică și legală cu UE, concepute drept imperative de neînlocuit pentru statele din Parteneriat, este compensată cu beneficii ce vor rezulta ca urmare a

² *EU Cooperation for a successful Eastern Partnership: Supporting reforms, promoting change*. Disponibil la: <http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-east/documents/PaE-flyer-results.pdf>

³ Se au în vedere reforme în sectoare cheie, cum ar fi: drepturile omului și justiția; dezvoltarea rurală, dezvoltarea sectorului privat și crearea locurilor de muncă; combaterea corupției; managementul integrat al frontierelor; securitatea produselor alimentare și standarde fitosanitare și sanitare etc.

⁴ Instrumentul European de Vecinătate și Parteneriat – instrumentul financiar al PEV, care vizează toate țările PEV, precum și Rusia. Finanțările vizează cooperarea transfrontalieră și transregională, inclusiv susținerea procesului de integrare economică progresivă în UE. Disponibil la: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17101_ro.htm

transformărilor pozitive, avînd la bază principiul „*more-for-more*“ („mai mult pentru mai mult“)⁵.

Totodată, însăși implementarea reformelor este considerată la Bruxelles un bine în sine, necesar pentru procesul de modernizare a statelor din regiune. De aceea, potrivit abordării europene, statele trebuie să aprecieze utilitatea PaE și să accepte participarea în cadrul acestuia, fără a impune condiții. De asemenea, conform acestei logici, PaE nu trebuie privit în niciun caz ca un element complementar al strategiei de extindere a UE. Așadar, Parteneriatul poate fi perceput ca un complex de măsuri de „europenizare“ a vecinătății estice, separate de oricare perspectivă de aderare, definitivată în timp sau condiționată de realizarea deplină a Acordului de Asociere.

În viziunea statelor Parteneriatului Estic⁶, dimensiunea estică a PEV este calificată drept „anticameră“ ce substituie perspectiva europeană a acestora. De aceea, aceste state cer constant UE să admită posibilitatea unei perspective de aderare, fără a atinge rezultatul scontat.

La scanarea primului document final al Acordului de Asociere în cadrul PaE, parafat de către Ucraina în 2012, observăm o serie de formulări precaute referitor la „identitatea europeană“⁷, trecutul comun și revendicarea vectorului european de către populație. În fond, documentul recunoaște vocația europeană a Ucrainei. Cu toate acestea, este exclusă perspectiva europeană a țării, chiar și ca obiectiv pe termen lung. Este evident faptul că UE evită să se subscrie unor angajamente de extindere spre Est, contrar mesajelor de „pro-aderare“ vibrante, lansate de către conducătorii anumitor state ale PaE (precum cei din Ucraina sau Republica Moldova).

Menționăm că PaE este destinat pentru a relaxa consecințele cauzate de extinderea din 2004-2007, nivelînd astfel discrepanțele și promovînd mai multă securitate la frontierele externe ale UE. Oricum, Parteneriatul conține un set de beneficii care pot ajuta la modernizarea țărilor beneficiare. Dar valorificarea

⁵ În Foaia de parcurs, adoptată în cadrul summitului PaE de la Varșovia din 2011, este prevăzută atingerea unui set de obiective pînă la summitul Parteneriatului Estic din toamna 2013 (desfășurat la Vilnius). Printre obiectivele trasate, s-a regăsit și implementarea principiului „*more-for-more*“, încorporat în PEV reînnoită. Acesta se referă la intensificarea suportului din partea UE în strictă corelație cu progresul înregistrat de țările PEV. Disponibil la: http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/e_pship_road-map_en.pdf

⁶ Ne referim la statele care au enunțat, cu diverse ocazii, că au aspirații europene, în primul rînd Republica Moldova și Ucraina.

⁷ Acordul de Asociere stabilit între UE și statele membre, pe de o parte, și Ucraina, pe de altă parte. Disponibil la: http://glavcom.ua/pub/2012_11_19_EU_Ukraine_Association_Agreement_English.pdf

potențialului acestei platforme rămîne la discreția statelor beneficiare, luînd în considerare principiul „mai mult pentru mai mult“.

În fine, UE folosește PaE pentru a-și alinia țările din proximitatea geografică la propriile valori și standarde. În același timp, pentru statele PaE acest lucru poate servi ca mijloc pentru a-și avansa propriul profil în relația cu Bruxelles-ul, vizînd inclusiv perspectiva europeană.

Factorul geopolitic

Dimensiunea geografică a Parteneriatului Estic implică, în mod involuntar, aspecte geopolitice cu caracter profund, care rezultă din rădăcinile istorice și doctrinare ale statelor ex-sovietice, precum și din relația acestora cu Rusia. Deși calificativul „state ex-sovietice“ este tot mai rar utilizat de către UE pentru a descrie statele din regiune, și acest aspect ține de natura geopolitică a Parteneriatului. Prin urmare, tendința de avansare a profilului general al regiunii și de facilitare a tranziției de la „stat ex-sovietic“ la „stat europeanizat“, în rezultatul integrării europene, se ciocnește de factorul rusesc. Ultimul nu contrazice în totalitate relaționarea cu UE, deoarece și Rusia beneficiază de asistență europeană, prin „programul de modernizare“⁸, bazat pe preluarea de la europeni a bunelor practici. Totuși, integrarea europeană modelează comportamentul actorilor politici și atitudinea populației în favoarea UE, iar Rusia pierde treptat pozițiile în regiune, chiar dacă dispune de pîrghii de influență considerabile (factorii social-economic, etnic și lingvistic, religios, de securitate etc.).

Animozitățile generate de inițierea Acordurilor de Asociere, care stau la temelia PaE, au scos în evidență natura contradicțiilor geopolitice dintre Rusia și UE. Astfel, penetrarea regiunii de către UE în calitate de putere normativă, capabilă să modeleze instituțiile și să determine dezvoltarea strategică a statelor, contravine scopului Rusiei de a-și menține influența în zonă. Or, cu cît mai strînsă va fi asocierea politică, economică, energetică etc. cu UE, prin intermediul PaE, cu atît mai mare va fi autonomia și independența față de Moscova. Chiar dacă Parteneriatul nu oferă o perspectivă europeană, acesta conține multiple elemente comune procesului de aderare, fapt ce presupune și cedarea unei părți din suveranitatea țării. Or, în contextul convergenței la politicile eu-

⁸ Parteneriatul pentru Modernizare, inițiat de UE și Rusia, în iunie 2010, vizează în primul rînd: (1) facilitarea relațiilor comerciale (armonizarea reglementărilor tehnice și a standardelor), și (2) consolidarea statului de drept. Disponibil la: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/tech_financial_cooperation/partnership_modernisation_facility/index_en.htm

ropene, armonizării cu legislația europeană și alinierii la standardele europene, devine inevitabilă cedarea unor atribuții ale statului.

Preluarea *acquis*-ului comunitar sau formularea politicilor de stat în baza directivelor și regulamentelor europene, prevăzute în Acordul de Asociere, trezesc suspiciuni la Moscova. Or, asocierea politică și integrarea economică în UE, chiar și fără perspectivă europeană, sînt percepute ca elemente ce nu doar modernizează regiunea, dar în același timp, o fac tot mai distinctă și distanță față de Rusia. Necesitatea contrabalansării ponderii geopolitice a UE este înțeleasă de Rusia prin diminuarea impactului procesului de „europenizare” sau chiar stoparea acestuia. În acest sens, Rusia promovează activ ideea „integrării euroasiatice”, aplicînd diverse măsuri, inclusiv măsuri coercitive, pentru a determina Ucraina și Moldova să adere la Uniunea Vamală (UV RBK).

Mesajul UE, adresat Rusiei în legătură cu recente presiuni economice exercitate asupra Republicii Moldova și Ucrainei, denotă nivelul de tensiune dintre cele două puteri în ceea ce privește PaE. Reacția europenilor a fost determinată de acțiunile Rusiei. Or, pentru a forța aceste țări să opteze pentru Uniunea Vamală, Moscova apasă pe punctele lor nevralgice. Raționamentul Rusiei se bazează mai degrabă pe confruntarea opțiunii euroasiatice cu cea europeană⁹ după principiul „noi *versus* ei” sau „cine nu e cu noi, e împotriva noastră”.

În fond, UE recunoaște că statele Parteneriatului sînt în fața unei dileme (Vest sau Est), dar se opune oricărui tip de presiuni asupra deciziei suverane a statelor de a alege opțiunea pentru Acordul de Asociere, și nu cea a aderării la Uniunea Vamală. UE și-a expus clar acest punct de vedere, ca o primă reacție contra tendințelor Rusiei de a influența, pe cale coercitivă, suveranitatea statelor PaE.

Prin vocea Comisarului pentru Extindere și Politica de Vecinătate, Ștefan Füle, UE a făcut un demers politic cu privire la sprijinirea statelor care sînt supuse presiunilor din partea Rusiei.¹⁰ Mai mult decît atît, a fost readusă în discuție problema responsabilității colective a Rusiei și UE, pentru asigurarea prosperității și stabilității în țările vecinătății comune. Într-o manieră deschisă, Ștefan Füle a admis apariția unei noi linii de separație în Europa, cauzată de constituirea Uniunii Vamale. De asemenea, înaltul comisar a reiterat importanța PaE pentru integrarea regiunii în piața comunitară care, pe termen

⁹ Interviu cu Reprezentantul permanent al Rusiei la Bruxelles, Vladimir Cijov. Disponibil la: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2670#top

¹⁰ Declarația Comisarului European pentru Extindere și Politica de Vecinătate, Ștefan Füle, cu privire la presiunea exercitată de Rusia asupra statelor din Parteneriatul Estic. Disponibil la: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-687_en.htm

lung, poate sta la baza creării unui spațiu economic comun, ce se va întinde de la Lisabona pînă la Vladivostok, ce va include și Rusia.

Contrar raționamentelor de rivalitate, precum și pentru a exclude situația unui joc cu sumă nulă, UE a înaintat propunerea de a identifica soluții pentru o mai mare convergență între UE și membrii Uniunii Vamale. Totodată, statele PaE au fost încurajate să-și aprofundeze relațiile comerciale cu Rusia, dar nu în detrimentul AA/ZLSAC.

Dacă Acordul de Asociere include reducerea graduală a tarifelor și posibilitatea stabilirii unor zone de liber schimb cu alte țări și regiuni, Uniunea Vamală exclude aceste lucruri. De fapt, ultima prevede pierderea suveranității în determinarea propriei politici tarifare, dar și aplicarea unor tarife mult mai protecționiste, adoptate în cadrul UV RBK.¹¹ Deocamdată, propunerea UE de a compatibiliza Acordul de Asociere cu Uniunea Vamală a rămas fără răspuns din partea Rusiei, în prezent, preocupată mai mult de distragerea Ucrainei de la semnarea Acordului de Asociere.¹²

Particularitățile Parteneriatului și menirea acestuia de a integra din punct de vedere politic și economic statele beneficiare în UE necesită luarea în calcul a specificului „post-sovietic” al regiunii, în care Rusia este parte a ecuației geopolitice. Indiferent de rolul civilizator asumat de UE și de efectele pozitive produse de acesta, vecinătatea estică pare să rămînă în continuare un subiect disputabil. Rusia conștientizează că pierderea treptată a influenței asupra regiunii în urma „europenizării” ei prin intermediul AA/ZLSAC este inevitabilă. De aceea, Moscova va intensifica revendicările asupra zonei, cu scopul aducerii actualelor state ale PaE în interiorul Uniunii Vamale, de bunăvoie sau prin constrîngere.

Profilul „particular” al Republicii Moldova

Republica Moldova a fost catalogată, pe întreaga perioadă 2010-2013, drept „elev bun” în cadrul Parteneriatului Estic. Totodată, politizarea excesivă a instituțiilor de stat a provocat noi crize politice în interiorul coalițiilor de guvernare. Însă sprijinul politic oferit de UE a permis menținerea la putere a unor guvernări

¹¹ Expert-Grup, *Quo vadis Moldova: integrarea Europeană, integrare Euroasiatică sau status quo?*. Disponibil la: <http://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/849-quo-vadis-moldova-integrarea-european%C4%83-integrarea-euroasiatic%C4%83-sau-status-quo?&category=7>

¹² Moscova propune compensație Ucrainei, Disponibil la: <http://expert.ru/2013/11/12/moskva-predlagaet-kompensatsiyu/?n=66992>

proeuropene, chiar dacă agenda reformelor a fost deseori tergiversată sau promisă.

Evidențiem două etape în relația dintre guvernările proeuropene și UE – *romantică* și *pragmatică*. Pentru început, am asistat la desfășurarea unei etape *romantice*, în care Moldova a fost supranumită „poveste de succes” și a beneficiat de o anumită doză de indulgență din partea oficialilor europeni. După ce crizele politice au căpătat un caracter sistematic, dialogul a trecut de la o abordare romantică la una *pragmatică*. Linia roșie ce separă aceste etape poate fi considerată intervenția mediatică a fostului Ambasador al UE la Chișinău, Dirk Schuebel, în octombrie 2011. Afirmatia, potrivit căreia „luna de miere”¹³ în relația moldo-comunitară ar fi luat sfârșit, a semnalat trecerea la o abordare mai pragmatică a problemei. Acest fapt a încurajat formularea unor critici „devoalate” și mai îndrăznețe, directe și bine ținute, vizavi de performanța reală a guvernării de la Chișinău în implementarea reformelor necesare în derularea procesului de „europenizare” a Republicii Moldova.

După cea mai recentă fază de criză politică finalizată cu instituirea unui nou guvern la Chișinău (30 mai, 2013), UE a trasat un set de recomandări ce vizează eliminarea deficiențelor sistemice, elucidate de criza politică. În realitate, aceste probleme sînt de ordin endogen, fiind comune pentru întregul ciclu de crize politice, ce a dominat sistemul politic odată cu plecarea PCRM în opoziție.

Problemele identificate de partenerii europeni țin de următoarele aspecte¹⁴: (1) re-focusarea instituțiilor de stat pe realizarea reformelor și asigurarea unei transparențe mai largi în funcționarea acestora; (2) asigurarea separării puterilor în stat și a verificării lor reciproce (principiul „*check and balances*”), cu excluderea abuzurilor în dirijarea acestora; (3) asigurarea unei transparențe sporite a sistemului politic, inclusiv prin introducerea unor reguli concrete privind finanțarea partidelor politice; (4) sporirea transparenței cu privire la proprietarii instituțiilor media și a deținătorilor de licență pentru transmisie. În viziunea UE, eliminarea acestor neajunsuri sînt imperative pentru consolidarea democrației moldovenești. Pentru această cauză, europenii sînt dispuși să ofere asistență politică și financiară.

¹³ Declarația a fost făcută de către șeful Delegației UE în Moldova, Dirk Schuebel, în cadrul Clubului de presă de la Chișinău, citată ulterior de Info-Prim Neo. Disponibil la: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-md/dv/d-md_2011_11_10_09/d-md_2011_11_10_09en.pdf

¹⁴ Remarcile Comisarului Ștefan Füle în cadrul celui de-al 15-lea Consiliu de Cooperare UE-RM. Disponibil la: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-618_en.htm

Numeroasele particularități ale relației moldo-comunitare denotă faptul că implicarea europenilor în cazul Republicii Moldova este distinctă de relația cu alte state ale Parteneriatului.

Primo: Aceasta se datorează principiului „mai mult pentru mai mult“, ce legitimează UE să dezvolte relații mai avansate cu partenerii care înregistrează progrese în realizarea reformelor. În acest sens, R. Moldova a fost evidențiată mereu pentru implicarea în realizarea angajamentelor asumate față de UE. Sectorul de politici în care Moldova a înregistrat cele mai bune performanțe ține de liberalizarea regimului de vize, devenind, în acest sens, țara lider printre statele PaE.¹⁵ Oricum, acest domeniu este eclipsat de restanțele referitoare la combaterea corupției și reformele în domeniul justiției.

Secundo: Dimensiunile geografică și demografică permit implementarea reformelor în R. Moldova într-o perioadă mai restrânsă decât ar avea loc în cazul Ucrainei. Implementarea agendei reformelor, pe această dimensiune, va depinde în mare parte de consistența și durabilitatea voinței politice, dar și de performanțele înregistrate. Fără aceste precondiții, UE nu poate să motiveze, în fața statelor membre, necesitatea acordării asistenței (tehnice și financiare) statelor din PaE.

Tertio: Menținerea vectorului european neschimbat, în pofida multiplelor crize politice, a produs o relație bazată pe *încredere reciprocă* între UE și R. Moldova. Spre deosebire de alte state din PaE, care au admis, la modul declarativ (Georgia), sau prin acțiuni concrete (Armenia) aderența la Uniunea Vamală, conducerea de la Chișinău s-a abținut de la manevre duplicitare în relația cu UE. Astfel, excluderea politicii externe „multi-vectoriale“, pe care au dus-o majoritatea guvernanților de înainte de iulie 2009, a permis guvernaților proeuropene de la Chișinău instituite după aceasta să beneficieze de un credit de încredere enorm din partea europenilor.

Quarto: Avantajele economice, legate de relația cu UE, cimentează în mod suplimentar relațiile moldo-comunitare. Acest aspect este puternic ancorat în prevederile Preferințelor Comerciale Autonome (ATP)¹⁶, de care beneficiază doar R. Moldova (din toate statele PaE). Deși acest regim comercial

¹⁵ Euroactiv.com, *Minister: Moldova is the frontrunner for visa liberalization*. Disponibil la: <http://www.euractiv.com/europes-east/minister-moldova-front-runner-vi-interview-531377>

¹⁶ Începînd cu 2008, Republica Moldova beneficiază de regimul Preferințelor Comerciale Autonome (ATP), care, treptat, a facilitat accesul produselor agricole pe piața comunitară și a eliminat tarifele pentru produsele industriale. Disponibil la: <http://www.mfa.gov.md/gae/Preferintele%20Comerciale%20Autonome%20oferite%20de%20Uniunea%20Europeana.html>

preferențial va fi eliminat odată cu intrarea în vigoare a AA/ZLSAC, în prezent, acesta facilitează exportul producției moldovenești în Europa și diminuează dependența de piața rusească. Mai mult decât atât, prin intermediul ATP a devenit posibilă susținerea concretă a R. Moldova în momentul când Moscova a pus embargou pe vinurile moldovenești. Astfel, Comisia Europeană a propus deschiderea completă, cu anticipație, a pieții comunitare pentru vinurile moldovenești¹⁷, înainte de liberalizarea definitivă a comerțului moldo-comunitar, prevăzută de ZLSAC.

Pe fundalul efectelor declanșate de presiunile Rusiei asupra statelor PaE, a putut fi observată o poziție mai tranșantă din partea UE în apărarea Moldovei, dovedită de multiple *mesaje de solidaritate*. Aspectul solidarității pentru Moldova a fost accentuat în demersul Comisarului pentru Agricultură și Dezvoltare Regională, Dacian Cioloș, referindu-se la deschiderea completă a pieței comunitare pentru producția vinicolă moldovenească.¹⁸ De asemenea, Comisarul Ștefan Füle a vorbit despre „solidaritatea și unitatea comercială”, apărînd cu fermitate produsele moldovenești¹⁹. În același timp, înaltul comisar s-a arătat sceptic față de integritatea și eficiența instituțiilor rusești responsabile de verificarea și asigurarea calității produselor importate de Rusia.

Evoluția relației moldo-comunitare, de la o „poveste de succes” a PaE la o abordare pragmatică și realistă, a fost condiționată în mare parte de factorul politic intern, extrem de instabil. Aparent, UE nu renunță la retorica critică vizavi de calitatea reformelor în RM. Dar resuscitarea factorului rusesc în zonă impune necesitatea adoptării unei tactici mai inteligente în relație cu statele PaE. Un exemplu elocvent în acest sens pot fi considerate manifestările europene de solidaritate față de R. Moldova, care a fost supusă în septembrie 2013 unor sancțiuni comerciale dure de către Rusia, pentru intenția de a se asocia politic și economic cu UE.

¹⁷ Notăm faptul că gestul UE are mai degrabă un caracter politic, deoarece în septembrie 2013 (cînd au fost instituite sancțiunile de către Rusia) producătorii moldoveni de vinuri puteau beneficia de facilitățile nevalorificate în totalitate, prevăzute în ATP, pentru exportarea vinurilor pe piața comunitară.

¹⁸ UE va deschide complet piața sa pentru vinurile moldovenești. Disponibil la: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-872_en.htm

¹⁹ Declarația Comisarului European pentru Extindere și Politica de Vecinătate, Ștefan Füle, cu privire la presiunea exercitată de Rusia asupra statelor din Parteneriatul Estic. Disponibil la: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-13-687_en.htm

Scenarii pentru perioada „post-Vilnius” și „pre-Riga”

Soarta summitului de la Vilnius este evidentă pentru Republica Moldova și va viza cel mai degrabă consolidarea vectorului european, printr-un dublu succes – parafarea AA/ZLSAC și avansarea procesului de liberalizare a vizelor. Dar perioada post-Vilnius și pre-Riga²⁰ va deveni un adevărat test de maturitate pentru aspirațiile europene ale Republicii Moldova. În continuare, vom schița câteva scenarii conform cărora pot evolua relațiile moldo-comunitare.

1) Avansarea la maxim a relațiilor UE-RM – este un scenariu extrem de pozitiv, care include în sine o simetrie perfectă a factorilor interni și externi. Astfel, R. Moldova reușește să ducă pînă la capăt agenda reformelor și să semneze Acordul de Asociere cu UE pînă la finalizarea mandatului actualei Comisii Europene (octombrie, 2014). Pentru a obține acest rezultat, sînt necesare acțiuni proactive din partea UE, atît în direcția PaE, cît și în relația cu Rusia. Totodată, Bruxellesul urmează să identifice opțiunile posibile ce ar minimiza impactul negativ al acțiunilor Rusiei (în domeniul energetic sau prin „dezghețarea” conflictului transnistrean²¹), ce pot determina schimbarea guvernării de la Chișinău.

2) Reorientarea Republicii Moldova spre Est – este un scenariu negativ, avînd în vedere suita de consecințe social-economice și politice ce pot apărea ca urmare a renunțării la integrarea europeană în favoarea Uniunii Vamale. Factorul principal ce poate determina un asemenea regres în dialogul moldo-comunitar poate fi doar schimbarea radicală a guvernării prin declanșarea unei crize politice și desfășurarea alegerilor anticipate. Ținînd cont de vigilența de care a dat dovadă UE în cazurile precedente, acest scenariu este puțin probabil să aibă loc. Mai există și riscul demontării Ucrainei din PaE și a concentrării întregului potențial de măsuri coercitive (de natură economică, energetică și prin resuscitarea conflictului transnistrean) asupra R. Moldova. În perioada următoare, însăși UE poate fi vulnerabilă și inaptă să ia decizii prompte, ca urmare a pregătirilor pentru alegerile în Parlamentul European și a desemnării unei noi Comisii Europene. Ulterior, vor urma două președinții ale Consiliului European (Grecia și Italia), care deja au anunțat drept prioritate dimensiunea sudică a PEV.

²⁰ Summitul PaE este preconizat pentru anul 2015, care va avea loc în capitala Letoniei, Riga.

²¹ Vicepremierul FR „sperie” UE cu Transnistria, iar Ucraina cu „antreul”. Disponibil la: <http://www.unian.net/news/604941-vitse-premer-rf-pugaet-es-pridnestrovem-a-ukrainu-predbannikom.html>

3) Progres parțial sau moderat în relația UE-RM – este un scenariu realist, ce poate fi determinat de incapacitatea părții moldovenești de a implementa integral reformele asumate (în domenii sensibile, precum reforma justiției etc.) și cerute de UE. În consecință, semnarea Acordului de Asociere riscă să fie amânată pînă la îndeplinirea angajamentelor de către partea moldovenească. Un asemenea scenariu este posibil în cazul unei guvernări proeuropene. Dar mai cu seamă, acest scenariu este valabil pentru o guvernare care, în rezultatul următoarelor alegeri (ordinare sau anticipate), va fi constituită din actuala opoziție și va păstra intact vectorul european. De asemenea, Rusia poate încerca destabilizarea politică a Moldovei, pentru a discredita „povestea de succes” a PaE și a diminua interesul pentru regiune în cadrul UE. Cu toate acestea, obiectivul principal ținut de Rusia este de a atrage toate statele din cadrul Parteneriatului în Uniunea Vamală. Acest lucru poate duce la blocaje serioase în cadrul PaE, precum și la consolidarea pozițiilor geopolitice ale Rusiei în întregul spațiu postsovietic.

În loc de concluzii...

Comparativ cu alte state din regiune, participarea Republicii Moldova în cadrul Parteneriatului Estic a oferit Uniunii Europene posibilitatea să-și manifeste pe deplin și eficient capacitățile de „putere normativă”. Cu toate acestea, confruntările politice interne, asociate cu politizarea masivă a instituțiilor de stat, au creat o serie de obstacole, care împiedică desfășurarea integrală și ireversibilă a reformelor. Insistența și doza sporită de pragmatism, demonstrate de UE în relația cu R. Moldova, au permis depășirea crizelor politice, dar și avansarea reformelor în anumite sectoare. Cu toate acestea, contextul geopolitic în care se află PaE este neliniar și pune o presiune suplimentară pe țările beneficiare. De aceea, pentru asigurarea unei bune funcționări a Parteneriatului, UE va fi nevoită să actualizeze PaE, luînd în considerare impactul și ponderea reală a factorului rusesc.

Imprimat la „Combinatul Poligrafic“
Chişinău, str. P. Movilă nr. 35; tel.: 24-30-92
Com. nr. 31371